

Ewaluacja zewnętrzna

realizacji

Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2023

Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania

„Wszyscy Razem”

Realizacja:

OMIKRON Mariusz Wachowicz

1. Wstęp

Ewaluacja i zasady jej prowadzenia w LGD wynikają z wytycznych nr 5/3/2017 i 10/1/2022 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Planowane cele, metody i narzędzia ewaluacyjne mieszczą się z w zakresie wytyczonym przez Podręcznik Monitoringu i Ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju z marca 2017 roku. Niemniej potrzeba ewaluacji wynika również z samego procesu realizacji Strategii oraz konieczności ciągłej dbałości o utrzymanie wysokiej jakości podejmowanych interwencji.

Zmiany społeczne i gospodarcze sprawiają, że konieczna jest analiza Strategii pod kątem jej aktualności, ale także sprawności i efektywności jej dotychczasowej realizacji oraz użyteczności podejmowanych działań i przyjmowanych rozwiązań. Rzetelne ocenienie Strategii na tym etapie wdrażania wymaga nie tylko przyjrzenia się uzyskanym efektom, ale także samemu procesowi, aby można było zidentyfikować elementy wymagające poprawy. Uzyskane wyniki zostaną wykorzystane w procesie aktualizacji Strategii oraz innych dokumentów Stowarzyszenia, ale również uwzględnione przez LGD w kolejnym okresie programowania 2021-2027.

Niniejszy raport jest zwięźczeniem ewaluacji prowadzonej w LGD pomiędzy kwietniem, a listopadem 2022 roku. Jednak dane wykorzystane w raporcie pochodzą z różnych okresów od rozpoczęcia realizacji strategii w 2016 roku do 31 grudnia 2021. Oprócz danych z monitoringu prowadzonego systematycznie przez organy LGD, w planach komunikacji określone są konkretne działania mające na celu pozyskiwanie informacji oraz dzielenie się nimi z interesariuszami i ze społecznością. Działania te, szczególnie polegające na ankietowaniu odpowiednich grup respondentów, prowadzone były przez LGD systematycznie, według harmonogramu zapisanego w planie komunikacji.

Większość procesu zbierania danych potrzebnych do ewaluacji spoczywa na pracownikach Lokalnej Grupy Działania. Bez nich, ich systematycznej pracy i zaangażowania nie udało się zgromadzić materiału do napisania niniejszego dokumentu. Podziękowania należą się nie tylko Panu Prezesowi, pracownikom, i członkom Zarządu ale także zaangażowanym w wywiady członkom Rady, uczestnikom spotkań grupowych, wnioskodawcom i beneficjentom. Nie można zapomnieć również o szeregowych członkach Stowarzyszenia, sympatykach oraz wszystkich respondentach, którzy rzetelnie wypełniali ankiety.

2. Streszczenie najważniejszych wyników badania

- Liczba ludności na obszarze LGD „Wszyscy Razem” wynosiła w 2021 roku 54 110 osób, czyli od roku 2015 zmniejszyła się o ponad 2 tysiące (4,1%). Jediną gminą obszaru, w której liczba ludności nie zmniejszyła się, jest gmina Pniewy. Największy spadek populacji zanotowały gminy Odrzywół i Gielniów (odpowiednio -6,9% i -5,7%).
- Spadek liczby mieszkańców powodowany jest przede wszystkim kurczeniem się segmentu ludności w wieku produkcyjnym (-7,4% dla całego obszaru, w tym w gminie Nowe Miasto nad Pilicą aż -13,8%) oraz przedprodukcyjnym (-4,8%, w tym -13,5% w gminie Odrzywół i -12% w gminie Rusinów).
- W tym samym czasie na całym obszarze o 6,3% wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Spadek liczby seniorów odnotowały gminy Gielniów i Odrzywół.
- Dane GUS potwierdzają wzrost aktywności przedsiębiorców na obszarze LGD „Wszyscy Razem” – ogólna liczba podmiotów gospodarczych wzrosła od 2015 roku o 21% (podmioty w rejestrze REGON w przeliczeniu na liczbę ludności).
- Wzrost ten napędzany był jednak przez tradycyjnie najbardziej „przedsiębiorcze” gminy jak Pniewy czy Belsk Duży i Błędów. Na uwagę jednak zasługuje także gmina Rusinów, gdzie liczba przedsiębiorstw wzrosła w ciągu ostatnich sześciu lat o ponad 36%.
- Wciąż najstabilniej kształtuje się poziom przedsiębiorczości w gminach Klwów i Potworów, w których dystans do średnich wojewódzkich wynosi około 67%, a w gminie Klwów nie zanotowano wielkiego ożywienia na tym polu (wzrost wskaźnika od 2015 wyniósł tam tylko 13%).
- Zanotowano znaczący spadek stopy bezrobocia w obszarze LGD z 10% w 2015 do 6,2% w 2021, wciąż jednak wskaźnik ten jest wyższy niż dane dla województwa mazowieckiego. Liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne spadła od 2015 roku o 1216 osób, z czego połowa przypada na wciąż najbardziej dotknięte bezrobociem gminy Gielniów, Odrzywół, Potworów i Rusinów.
- Skala bezrobocia w regionie wciąż jest nierówno rozłożona, wahając się między 1,1% w gminie Belsk Duży a 14,8% w gminie Gielniów, przy w miarę równym tempie ograniczania tego problemu w poszczególnych gminach obszaru.
- Liczba aktywnych organizacji społecznych w gminach w przeliczeniu na liczbę mieszkańców, wzrosła w obszarze LGD „Wszyscy Razem” o 25% od 2015 roku, co jest zmianą dużo wyższą niż w województwie mazowieckim.
- Zasięg udzielania środowiskowej pomocy społecznej zmniejszył się w ciągu sześciu lat w całym obszarze LGD „Wszyscy Razem” z 8,3 do 4,3%, czyli o niemal połowę. Wciąż jednak z takiej pomocy musi korzystać aż 867 rodzin w regionie. Najwyraźniej zarysowany jest ten problem w gminach Klwów, Gielniów i Rusinów.
- Prawie połowa (44%) ankietowanych mieszkańców uważa, że ich gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogą realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby. Przeciwnego zdania jest 27% badanych. Pozostali wybrali odpowiedzi neutralne.

- Najslabiej ocenianym w badaniu wymiarem jest możliwość znalezienia pracy w regionie poza pracą w rolnictwie oraz działań podejmowanych lokalnie na rzecz osób bezrobotnych i młodych.
- Mieszkańcy obszaru LGD wysoko oceniają własną wiedzę dotyczącą zasobów turystycznych oraz dziedzictwa regionu, wskazując jednocześnie na brak warunków dla uprawiania turystyki. Dostrzegają natomiast możliwość, by wypowiadać się w ważnych lokalnych sprawach. Chętnie uczestniczą w organizowanych lokalnie wydarzeniach – choć mniej chętnie angażują się w ich organizację. Aż 28% badanych deklaruje przynależność do organizacji społecznej.
- Mieszkańcy wskazują w badaniu konieczność podejmowania inwestycji w obszarach infrastruktury drogowej, społecznej i rekreacyjnej. Bardzo ważnym obszarem wymagającym dalszych działań pozostaje rynek pracy (tworzenie miejsc pracy poza rolnictwem) i ułatwienia dla przedsiębiorców w zakresie zakładania i prowadzenia firm.
- Dostępność pracowników biura i łatwość uzyskania informacji poprzez bezpośrednie spotkanie z pracownikami, rozmowę telefoniczną i stronę internetową uzyskały bardzo wysokie noty; podobnie dogodność godzin pracy samego biura.
- Lokalna Grupa Działania „Wszyscy Razem” jest znana 82 procentom mieszkańców obszaru swojego funkcjonowania. Aż 40% mieszkańców poznało LGD biorąc udział lub będąc świadkiem jej działania.

1.	Wstęp	2
2.	Streszczenie najważniejszych wyników badania.....	3
3.	Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.....	6
3.1.	Cel główny i cele szczegółowe badania.....	6
3.2.	Zakres przedmiotowy badania	6
3.3.	Kryteria ewaluacyjne	6
3.4.	Pytania badawcze.....	7
4.	Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.....	9
5.	Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.....	14
5.1.	Charakterystyka obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju	14
5.2.	Opinie i potrzeby mieszkańców obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju	20
	Funkcjonowanie LGD	27
5.1.	Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju	36
6.	Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze	39
7.	Podsumowanie, wnioski i rekomendacje.....	43
8.	Spis tabel i wykresów	45
9.	Aneksy tworzone w toku realizacji badania	47
9.1.	Scenariusz wywiadu pogłębionego z wnioskodawcami/beneficjentami:.....	47
9.2.	Scenariusz wywiadu pogłębionego z przedstawicielami gmin:	47
9.3.	Ankieta kierowana do wnioskodawców, beneficjentów i członków LGD.....	48
9.4.	Ankieta kierowana do mieszkańców obszaru LGD.....	54
9.5.	Scenariusz zogniskowanego wywiadu grupowego	63

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.

3.1. Cel główny i cele szczegółowe badania

Celem głównym badania jest przeprowadzenie ewaluacji zewnętrznej funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania oraz realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.

Cele szczegółowe:

- Wypełnienie obowiązku przeprowadzenia ewaluacji zewnętrznej (zgodnie z Wytycznymi 5/3/2017 i 10/1/2022 MRiRW).
- Uzyskanie użytecznych informacji na temat wdrożenia LSR.
- Opracowanie rekomendacji oraz planu ich wdrożenia.
- Wykorzystanie wyników badań społecznych we wstępnej konceptualizacji kolejnej LSR

3.2. Zakres przedmiotowy badania

Realizacja LSR: stopień realizacji celów i wskaźników, stopień realizacji wybranych operacji, wykorzystania budżetu, jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur, oddziaływanie realizacji LSR na rozwój lokalny, bariery realizacji LSR, jakość procesu partycypacji, operacji i procedur.

Działalność biura: efektywność pracy biura i organów LGD, ocena przebiegu konkursów, ocena sposobu przepływu informacji, efektywność promocji i aktywizacji lokalnej społeczności, innowacyjność, proces rozwoju pracowników, efektywność animacji i doradztwa, ochrona danych osobowych, jakość procesu archiwizacji i monitoringu.

Funkcjonowanie partnerstwa: jakość podejmowanych uchwał, skuteczność nadzoru nad biurem LGD, jakość reakcji na zmieniające się warunki, umiejętność współpracy i atmosfera pracy, skuteczność działań strategicznych, jakość współpracy regionalnej i ponadregionalnej, jakość relacji z otoczeniem i promocji.

3.3. Kryteria ewaluacyjne

Kryteria ewaluacyjne stosowane w badaniach to: **skuteczności** bezpośrednio pozwalająca ocenić, na ile efektywne są działania w zakresie osiągnięcia celów określonych w dokumentach programowych oraz jak skuteczna jest działalność biura LGD. Z kryterium skuteczności powiązane jest również kryterium **użyteczności**, które rozumiane jest, jako kryterium pozwalające ocenić stopień zaspokojenia istotnych potrzeb grup docelowych lub przyczynienia się do rozwiązania problemów, niezależnie od tego, czy były one zasygnalizowane przez cele interwencji. Zastosowane będzie także kryterium **trwałości**.

Trwałość – w przypadku tego badania – pozwoli ocenić, w jakim stopniu pozytywne efekty zrealizowanych interwencji (na poziomie celów) mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego, a także czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tych projektów na proces rozwoju społeczności lokalnej w dłuższym okresie.

3.4. Pytania badawcze

Zgodnie z wytycznymi nr 5/3/2017 i 10/1/2022 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi opracowane zostały odpowiedzi na poniższe pytania badawcze zgrupowane w kategorii analitycznej:

Ocena wpływu na główny cel LSR (jeśli inny niż obszary poniżej)

- Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

Ocena wpływu na kapitał społeczny

- Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
- W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

Przedsiębiorczość

- W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
- Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

Turystyka i dziedzictwo kulturowe

- W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
- W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Grupy defaworyzowane

- Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
- Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
- Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Innowacyjność

- W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
- Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

Projekty współpracy

- Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
- Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

Ocena funkcjonowania LGD

- Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
- Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
- Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?

Ocena procesu wdrażania

- Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
- Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
- Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
- Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

Wartość dodana podejścia LEADER

- Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
- Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
- Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
- Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Dodatkowe pytania badawcze:

- Jak układała się współpraca z Samorządem Województwa?
- Jaka jest jakość i znaczenie funkcjonowania wojewódzkiej sieci LGD?

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

Przeprowadzenie badania wymagało zebrania informacji pochodzących z szeregu rozproszonych źródeł, dokonania ich analizy, a następnie wypracowania rekomendacji na poziomie eksperckim. Implikuje to konieczność zastosowania w badaniu szerokiego instrumentarium metod i technik badawczych, dzięki którym możliwe było zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału badawczego dotyczącego efektów realizacji LSR. W związku z powyższym, zaplanowano realizację badania z wykorzystaniem koncepcji **triangulacji** metodologicznej.

Triangulacja to zróżnicowanie źródeł danych, metod badawczych i perspektyw badawczych, dzięki któremu możliwe jest zgromadzenie wszechstronnego materiału badawczego i poddanie go kompleksowej analizie i ocenie. Triangulacja została zastosowana odnośnie do:

- źródeł danych: przeanalizowane zostały zarówno dokumenty zastane różnego typu, jak i dane pochodzące ze wcześniejszych badań; zostały one uzupełnione danymi pierwotnymi;
- metod badawczych: łączenie różnych metod badawczych w badaniu tych samych zagadnień, co pozwoliło na uchwycenie różnych aspektów badanego przedmiotu; podejście to pozwoliło też wykorzystać mocne strony każdej metody przy wzajemnej ograniczeniu ich słabości;
- perspektyw badawczych: ewaluacja została przeprowadzona przez pracowników biura LGD oraz przez zewnętrznych doświadczonych badaczy, co pozwoliło uzyskać bogatszy i bardziej wiarygodny obraz badanych zagadnień.

Poza tym zastosowany został partycypacyjny model badania, którego ideą jest jak najszersze zaangażowanie społeczności, zarówno na etapie przygotowania badania, jego realizacji, jak i wnioskowania i rekomendacji.

W odniesieniu do zakresu przedmiotowego i podmiotowego badania niezbędne było zastosowanie holistycznego podejścia do metod i technik badawczych. W każdym z zamierzeń badawczych: realizacji strategii, działaniu LGD oraz funkcjonowaniu biura zastosowane zostały cztery metody lub techniki badawcze:

Badanie źródeł zastanych (desk research)

To metoda zbierania, analizy i interpretacji danych wytworzonych niezależnie od działań badawczych prowadzonych w czasie ewaluacji. Często nazywa się ją analizą danych wtórnych. Dane te można podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne. Pierwsze z nich znaleźć można w dokumentacji własnej instytucji. Nie zawsze odpowiadają bezpośrednio na pytania badawcze ale w znaczącym zakresie pozwalają na poznanie kontekstu funkcjonowania LGD.

Z kolei dane zewnętrzne, dane wtórne to efekty działalności innych instytucji w dziedzinie pozyskiwania informacji. Dzięki rozwojowi Internetu dostęp do tych zasobów jest obecnie niezwykle łatwy i trudności należy szukać nie w ilości danych, ale ich segregacji. Potrzebne informacje można pozyskiwać od instytucji państwowych powołanych do zbierania informacji. Serwis internetowy GUS zawiera nieprzebrane ilości danych o funkcjonowaniu gospodarki, instytucji, firm i organizacji. **Bank Danych Lokalnych**, który jest największym w Polsce uporządkowanym zbiorem informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej, demograficznej, społecznej oraz stanie środowiska, opisującym województwa, powiaty oraz gminy jako podmioty systemu organizacji społecznej i administracyjnej państwa, a także regiony i podregiony stanowiące elementy nomenklatury jednostek terytorialnych. Jednakże w wielu przypadkach dane ze źródeł zastanych są niewystarczające, zbyt powierzchowne, zbyt ogólne lub nieaktualne, by na nich poprzestać, dlatego zwykle potrzebne są działania dla pozyskania danych pierwotnych.

Źródła danych zastanych wykorzystywanych w ewaluacji LGD

- dane statystyczne
- dane urzędowe
- dane gromadzone na portalach społecznościowych
- dane zastane w Lokalnej Grupie Działania
- dane ankiet doradztwa i ankiet oceny szkolenia
- dane realizacji planu komunikacji
- dane z ankiet zadowolenia mieszkańców, rozpoznawalności LGD i funkcjonowania LGD systematycznie gromadzone przez biuro LGD

Ankiety metodą CAWI

Najpopularniejszą metodą pozyskiwania danych pierwotnych są badania kwestionariuszowe. Polegają one na zadawaniu pytań pojedynczym osobom, ale w perspektywie zainteresowań znajdują się zagregowane dane ogólne dla wszystkich badanych. Pierwszym etapem tego typu badań jest sformułowanie pytań. Proces ten polega na postawieniu pytań ogólnych, zazwyczaj na etapie konceptualizacji badań. Z nich z kolei wyprowadzamy pytania szczegółowe. Odbywa się to poprzez identyfikację wskaźników, które będą nas informować o występowaniu i nasileniu zjawiska. W przypadku ewaluacji zewnętrznej prowadzonej zgodnie z wytycznymi MRiRW nr 5/3/2017 i 10/1/2022 zakres pytań został wstępnie określony w załącznikach do podręcznika ewaluacji. Niemniej z uwagi na pewne niedociągnięcia dokumentu część pytań została poprawiona i zmodyfikowana. Ponadto jak wskazano we wstępie Podręcznika ma on charakter pomocniczy nie obowiązkowy w stosunku do Wytycznych MRiRW.

Badania ankietowe były prowadzone techniką CAWI (Computer Assisted Web Interview). To badanie ankietowe przeprowadzane w Internecie. Opracowane narzędzie badawcze (kwestionariusz ankiety) wprowadzane jest do komputera w formie umożliwiającej wypełnienie ankiety na stronie internetowej użytkownika. Badania tego typu są stosunkowo

tanie, nie wymagają również zaangażowania wielu realizatorów. Współczesne narzędzia umożliwiają tworzenie skomplikowanych i atrakcyjnych ankiet. Można dopasować je w wymiarze graficznym i estetycznym. Dobór próby jest możliwy dwiema metodami. Ankietę można wysłać pod określone adresy mailowe, co w pewnym stopniu jest odpowiednikiem ankiety pocztowej wraz z jej zaletami i wadami. Innym sposobem jest zamieszczenie jej na stronie internetowej lub jako „wyskakujące okienko”. Metoda ta uniemożliwia kontrolę nad doborem próby, który jest faktycznie doborem przypadkowym, dodatkowo obciążonym błędem struktury społecznej i demograficznej użytkowników Internetu.

W badaniach ewaluacyjnych zastosowano obydwie techniki w zależności od badanych grup.

- Grupa nr 1: wnioskodawcy i beneficjenci.

Z tego względu, że dostępne są dane kontaktowe do tych osób możliwe było wykorzystanie aplikacji wysyłającej unikalne linki do ankiety internetowej na zdefiniowane wcześniej adresy mailowe. W tym przypadku nie obliczano minimalnej liczebności próby gdyż traktowano to badanie jako masowe, z założeniem przebadania całej populacji.

łącznie przebadano 31 osób.

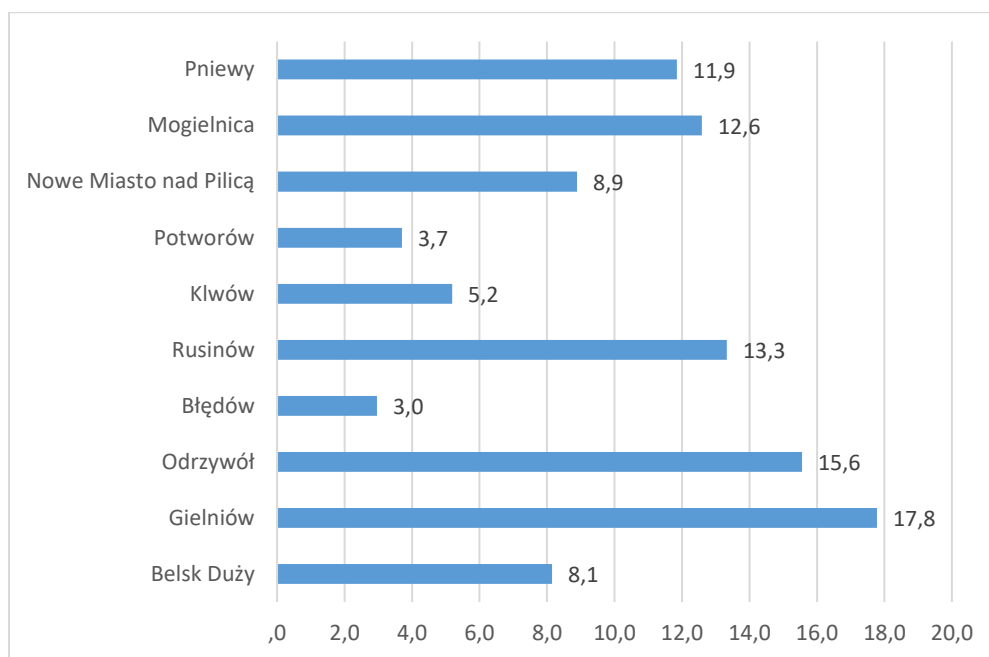
- Grupa nr 2: mieszkańcy obszaru LSR.

Pozyskanie opinii reprezentatywnej grupy mieszkańców nie jest możliwe w ramach zasobów, którymi dysponuje Zleceniodawca, dlatego opracowano procedurę zbliżoną do takiej, która pozwoli na identyfikację podglądów i opinii mieszkańców poszczególnych gmin wchodzących w skład Partnerstwa.

Linki do ankiet zostały rozesłane (przy wsparciu pracowników Biura LGD) do gmin partnerskich z prośbą o wstawienie linku na stronę internetową gminy. Dzięki temu zabiegowi pozyskane zostały dane z poszczególnych gmin odpowiadających obszarowi LSR.

łącznie przeprowadzono 569 ankiet. Z uwagi na charakter badań CAWI dokonano weryfikacji braków danych i do dalszej analizy przeznaczono 178 ankiet.

Wykres 1. *Procent ankiet z poszczególnych gmin*

Źródło: badania własne

Wywiady pogłębione (IDI i TDI)

To technika badań jakościowych, w której badacz prowadzi rozmowę z respondentem. Nie jest to jednak zwykła rozmowa, ale opiera się ona na przygotowanym wcześniej scenariuszu. Dokument ten nie musi zawierać konkretnych pytań, lecz wytyczne, jakie tematy rozmowy należy podjąć. Wywiad ma strukturę swobodną, mniejsze znaczenie ma kolejność zadawanych pytań a większe uzyskanie określonych informacji. Tematy są eksplorowane bardzo dogłębnie, prowadzący wywiad dopytuje i stara się zrozumieć, nie tylko fakty, ale motywy zachowania badanego. Zasadniczą rolę w badaniu odgrywają umiejętności i doświadczenie osoby prowadzącej wywiad. Ponieważ wywiady pogłębione są rozmową sam na sam z respondentem, prowadzący musi zdobyć jego zaufanie, by uzyskać czasami bardzo osobiste informacje. Wywiady indywidualne stosuje się gdy zachodzi potrzeba eksploracji pola zainteresowań, przygotowania do konstruowania narzędzi jakościowych lub do interpretacji trudnych do wyjaśnienia wyników badań ilościowych. Wywiady prowadzone były metodą TDI (telefoniczny wywiad pogłębiony) przede wszystkim ze względu na oczekiwania respondentów oraz krótki czas na realizację tego zadania.

Wywiady prowadzono z następującymi osobami:

- 2 wywiady z członkami Rady
- 3 wywiady z wnioskodawcami realizującymi projekty
- 3 wywiady z wnioskodawcami, których projekty nie są realizowane
- Wywiad z kierownikiem Biura

- Wywiady z przedstawicielami gmin (po 1 z gminy)

Zogniskowany Wywiad Grupowy (FGI fokus)

Tym różni się od wywiadu indywidualnego, że prowadzący badanie, nazywany moderatorem, przepytuje jednocześnie grupę kilku osób. Zazwyczaj grupy fokusowe mają liczebność od 8 do 12 osób, lecz w specyficznych przypadkach może być ich mniej lub więcej. Ważną cechą grupy jest jej homogeniczność - powinno się unikać zróżnicowania grup ze względu na płeć, wiek, status społeczny czy różnice intelektualne. Wynika to z zasadniczego celu prowadzenia badań tą metodą, czyli wewnętrznej dyskusji grupowej i interakcji w grupie. Dzięki tej metodzie można w tym samym czasie zdobyć informacje od kilku osób, pogłębiając ją dodatkowo o spostrzeżenia dotyczące dyskusji pomiędzy uczestnikami.

Wywiady tą metodą charakteryzują się większym skomplikowaniem organizacyjnym. Wymagane jest zebranie odpowiedniej grupy osób w jednym miejscu o jednym czasie. Często na spotkanie zaprasza się więcej osób i prowadzi się selekcję tych, którzy lepiej pasują do profilu grupy i dają większą rękomię udzielania informacji i wymiany zdań. Wywiady grupowe, z uwagi na dyskusję wielu osób, muszą być rejestrowane co umożliwi późniejsze zidentyfikowanie, jak kształtowała się rozmowa, która osoba wypowiadała dane poglądy i jak te poglądy zmieniały się w trakcie dyskusji. Zogniskowane wywiady grupowe realizuje się w specjalnych pomieszczeniach zwanych fokusowniami, które są wyposażone w weneckie lustro umożliwiające zleceniodawcy obserwację wywiadu. W miejscowościach, gdzie nie ma fokusowni stosuje się technikę wywiadów naturalnych.

Wywiad prowadzono w grupie pracowników biura LGD, członków Zarządu, członków Rady wnioskodawców oraz członków Partnerstwa.

Zogniskowany wywiad grupowy (FGI) prowadzony w ramach ewaluacji pozwala pozyskać informacje w skumulowany sposób. Dodatkowo wartość pozyskanych informacji wzmocniona jest poprzez odpowiednie wykorzystanie procesów grupowych.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.

5.1. Charakterystyka obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju

Ludność

Liczba ludności na obszarze LGD Wszyscy Razem wynosiła w 2021 roku 54 110 osób, czyli od roku 2015 zmniejszyła się o ponad 2 tysiące (4,1%). Stanowi to 1% ogółu ludności województwa mazowieckiego, w którym w tym samym okresie liczba ludności wzrosła o 1,3%. Jedyną gminą obszaru, w której liczba ludności nie zmniejszyła się, jest gmina Pniewy. Największy spadek populacji zanotowały gminy Odrzywół i Gielniów (odpowiednio -6,9% i -5,7%). Spadek liczby mieszkańców powodowany jest przede wszystkim kurczeniem się segmentu ludności w wieku produkcyjnym (-7,4% dla całego obszaru, w tym w gminie Nowe Miasto nad Pilicą aż -13,8%) oraz przedprodukcyjnym (-4,8%, w tym -13,5% w gminie Odrzywół i -12% w gminie Rusinów). W tym samym czasie na całym obszarze o 6,3% wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym (spadek w tym segmencie zanotowały gminy Gielniów i Odrzywół).

Średnia zmiana liczby ludności w 2021 roku w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców przekroczyła -11 osób, co jest największym spadkiem w analizowanym okresie – najbardziej dotknięte w ostatnim roku spadkiem gminy to Rusinów, Klwów i Nowe Miasto nad Pilicą.

Gęstość zaludnienia na obszarze LGD jest wciąż ponad trzykrotnie niższa niż średnia w województwie mazowieckim i wynosi w 2021 roku 50 osób na km².

Tabela 1. Ludność ogółem

Ludność ogółem							
Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	5 349 114	5 365 898	5 384 617	5 403 412	5 423 168	5 425 028	5 419 721
Belsk Duży	6 596	6 561	6 561	6 515	6 475	6 440	6 375
Błędów	7 620	7 597	7 553	7 461	7 415	7 357	7 279
Gielniów	4 664	4 639	4 655	4 616	4 542	4 456	4 400
Klwów	3 452	3 458	3 397	3 426	3 380	3 364	3 316
Mogielnica	8 861	8 773	8 802	8 744	8 682	8 579	8 480
Nowe Miasto nad Pilicą	7 942	7 904	7 863	7 766	7 668	7 615	7 505
Odrzywół	3 919	3 929	3 863	3 842	3 752	3 695	3 650
Pniewy	4 748	4 750	4 789	4 805	4 797	4 788	4 792
Potworów	4 287	4 285	4 233	4 233	4 187	4 194	4 153
Rusinów	4 339	4 330	4 297	4 289	4 274	4 232	4 160
Suma obszaru LGD	56 428	56 226	56 013	55 697	55 172	54 720	54 110

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 2. Zmiana liczby ludności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców.							
Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	2,70	3,10	3,49	3,49	3,66	0,34	-0,98
Belsk Duży	-0,60	-5,30	0,00	-7,01	-6,14	-5,41	-10,09
Błędów	-6,80	-3,00	-5,79	-12,18	-6,17	-7,82	-10,60
Gielniów	-1,90	-5,40	3,45	-8,38	-16,03	-18,93	-12,57
Kłwów	-4,60	1,70	-17,64	8,54	-13,43	-4,73	-14,27
Mogielnica	1,00	-9,90	3,31	-6,59	-7,09	-11,86	-11,54
Nowe Miasto nad Pilicą	-12,10	-4,80	-5,19	-12,34	-12,62	-6,91	-14,45
Odrzywół	-13,60	2,60	-16,80	-5,44	-23,43	-15,19	-12,18
Pniewy	1,10	0,40	8,21	3,34	-1,66	-1,88	0,84
Potworów	-2,80	-0,50	-12,14	0,00	-10,87	1,67	-9,78
Rusinów	-9,10	-2,10	-7,62	-1,86	-3,50	-9,83	-17,01
Średnia z obszaru LGD	-4,94	-2,63	-5,02	-4,19	-10,09	-8,09	-11,17

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Przedsiębiorczość

Kreowanie i wspomaganie rozwoju gospodarczego regionu jest jednym z dwóch głównych celów Lokalnej Strategii Rozwoju. Dane GUS potwierdzają wzrost aktywności przedsiębiorców na obszarze LGD „Wszyscy Razem” – ogólna liczba podmiotów gospodarczych wzrosła od 2015 roku o 21% (podmioty w rejestrze REGON w przeliczeniu na liczbę ludności). Wzrost ten napędzany był jednak przez tradycyjnie najbardziej „przedsiębiorcze” gminy jak Pniewy czy Belsk Duży i Błędów. Na uwagę jednak zasługuje także gmina Rusinów, gdzie liczba przedsiębiorstw wzrosła w ciągu ostatnich sześciu lat o ponad 36%.

Wciąż najstabilniej kształtuje się poziom przedsiębiorczości w gminach Kłwów i Potworów, w których dystans do średnich wojewódzkich wynosi około 67%, a w gminie Kłwów nie zanotowano wielkiego ożywienia na tym polu (wzrost wskaźnika od 2015 wyniósł tam tylko 13%).

Najwięcej nowych firm w regionie powstało w latach 2018-19 – można przyjąć, że okres pandemii nieco zahamował tę dynamikę, zgodnie zresztą z trendem ogólnym wojewódzkim.

Tabela 3. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tysięcy ludności

Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności.							
Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	1432	1469	1503	1511	1576	1636	1712
Belsk Duży	688	690	733	737	780	826	866
Błędów	703	709	724	749	767	787	839
Gielniów	602	601	591	594	625	705	723

Kłwów	498	460	474	482	521	538	564
Mogielnica	624	625	610	611	647	674	716
Nowe Miasto nad Pilicą	711	715	720	728	749	752	783
Odrzywół	674	677	694	713	757	820	816
Pniewy	765	811	819	866	917	961	962
Potworów	471	476	477	515	559	579	580
Rusinów	560	594	614	644	650	697	764
Średnia z obszaru LGD	630	636	646	664	697	734	761

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 4. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na liczbę mieszkańców

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców.							
Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	940	944	955	991	1 032	1 067	1 112
Belsk Duży	479	482	511	533	575	609	640
Błędów	543	544	555	574	587	604	643
Gielniów	487	481	470	477	500	568	575
Kłwów	359	341	353	365	402	422	437
Mogielnica	474	473	456	464	490	513	548
Nowe Miasto nad Pilicą	528	524	528	533	546	542	570
Odrzywół	521	509	525	541	576	631	622
Pniewy	577	615	622	685	725	771	766
Potworów	383	385	387	413	449	467	465
Rusinów	468	492	507	525	536	584	639
Średnia z obszaru LGD	482	485	491	511	539	571	591

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 5. Dynamika powoływania nowych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców.

Podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.							
Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	208	208	207	225	221	195	224
Belsk Duży	67	79	108	125	119	105	111
Błędów	41	68	75	87	77	69	116
Gielniów	110	97	79	87	92	128	126
Kłwów	76	57	53	97	88	55	101
Mogielnica	68	54	62	77	100	84	105
Nowe Miasto nad Pilicą	86	81	65	83	103	51	109
Odrzywół	97	109	85	138	126	141	68
Pniewy	89	148	130	207	147	153	78

Potworów	108	63	49	101	95	96	57
Rusinów	105	124	128	158	99	124	157
Suma końcowa	85	88	83	116	105	101	103

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Rynek pracy

Bezrobocie w regionie objętym działaniem LGD „Wszyscy Razem” zostało określone jako jeden z najważniejszych problemów podczas konsultacji społecznych przeprowadzonych na potrzeby przygotowania Lokalnej Strategii Rozwoju. W ciągu ostatnich sześciu lat problem ten wyraźnie się zmniejszył. Dane GUS wskazują na spadek stopy bezrobocia w obszarze LGD z 10% w 2015 do 6,2% w 2021, wciąż jednak wskaźnik ten jest wyższy niż dane dla województwa mazowieckiego. Liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne spadła od 2015 roku o 1216 osób, z czego połowa przypada na wciąż najbardziej dotknięte bezrobociem gminy Gielniów, Odrzywół, Potworów i Rusinów.

Skala bezrobocia w regionie wciąż jest nierówno rozłożona, wahając się między 1,1% w gminie Belsk Duży a 14,8% w gminie Gielniów, przy w miarę równym tempie ograniczania tego problemu w poszczególnych gminach obszaru. Skumulowany spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych w obszarze LGD wyniósł 43% (40% w województwie mazowieckim, czyli spadek lokalny pozostaje zgodny z ogólnym trendem).

55% bezrobotnych zarejestrowanych w obszarze LGD to mężczyźni (w gminie Potworów to prawie 65%).

Tabela 6. Liczba osób bezrobotnych.

Bezrobotni zarejestrowani ogółem.							
Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	216527	188910	154068	136545	123208	146375	129248
Belsk Duży	96	66	43	43	37	64	42
Błędów	124	82	66	58	49	62	53
Gielniów	632	584	471	444	444	423	387
Kłwów	250	241	229	179	183	195	158
Mogielnica	167	107	89	83	77	102	68
Nowe Miasto nad Pilicą	175	135	97	87	80	106	76
Odrzywół	422	343	323	246	273	242	209
Pniewy	97	87	55	44	48	74	50
Potworów	386	355	323	293	277	272	273
Rusinów	503	466	433	442	392	364	320
Suma z obszaru LGD	2852	2466	2129	1919	1860	1904	1636

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 7. Stopa bezrobocia.

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w procentach).								0
Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021	
MAZOWIECKIE	6,6	5,8	4,8	4,2	3,9	4,6	4,1	
Belsk Duży	2,4	1,6	1,1	1,1	1,0	1,7	1,1	
Błędów	2,7	1,8	1,5	1,3	1,1	1,4	1,2	
Gielniów	22,4	20,9	16,9	16,1	16,3	15,9	14,8	
Klwów	11,9	11,5	11,1	8,7	8,9	9,7	7,9	
Mogielnica	3,1	2,0	1,7	1,6	1,5	2,0	1,4	
Nowe Miasto nad Pilicą	3,6	2,8	2,0	1,9	1,8	2,4	1,8	
Odrzywół	17,8	14,4	13,7	10,6	11,9	10,7	9,4	
Pniewy	3,3	3,0	1,9	1,5	1,7	2,6	1,8	
Potworów	14,3	13,2	12,2	11,0	10,6	10,4	10,5	
Rusinów	18,9	17,5	16,4	16,6	15,0	14,1	12,5	
Średnia z obszaru LGD	10,0	8,9	7,9	7,0	7,0	7,1	6,2	

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Sektor społeczny

Rozwój sektora społecznego jako czynnik aktywizacji i integracji lokalnej społeczności był jednym z celów przyjętych w Lokalnej Strategii Rozwoju. Wskaźnik GUS, ukazujący liczbę aktywnych organizacji społecznych w gminach w przeliczeniu na liczbę mieszkańców, wzrósł w obszarze LGD „Wszyscy Razem” o 25% od 2015 roku, co jest zmianą dużo wyższą niż w województwie mazowieckim. Najbardziej aktywny jest trzeci sektor w gminach Rusinów, Odrzywół i Klwów, gdzie w 2021 roku liczba aktywnych stowarzyszeń w przeliczeniu na populację jest wyższa niż średnia wojewódzka. Ponadto, w gminach Rusinów i Odrzywół wskaźnik ten wzrósł w ciągu sześciu lat o ponad 40%. Jeszcze wyższy poziom wzrostu, choć odnoszący się do niższych wartości początkowych, zanotowany został w gminie Gielniów.

Wciąż niską aktywność organizacji społecznych obserwujemy w gminach Potworów, Błędów oraz Nowe Miasto nad Pilicą.

Tabela 8. Aktywność sektora społecznego

Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. Mieszkańców.							
Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	43	46	48	44	46	48	50
Belsk Duży	23	24	26	26	26	28	30
Błędów	26	28	29	28	30	31	32
Gielniów	26	26	28	30	31	31	39
Klwów	49	49	50	50	50	51	51
Mogielnica	28	27	28	29	31	33	34
Nowe Miasto nad Pilicą	31	33	36	33	33	34	35

Odrzywół	41	43	49	55	59	60	60
Pniewy	46	46	48	50	50	50	50
Potworów	26	28	28	28	31	31	34
Rusinów	39	46	51	51	51	54	55
Średnia z obszaru LGD	34	35	37	38	39	40	42

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Pomoc społeczna

Zasięg udzielania środowiskowej pomocy społecznej zmniejszył się w ciągu sześciu lat w całym obszarze LGD „Wszyscy Razem” z 8,3 do 4,3%, czyli o niemal połowę. Wciąż jednak z takiej pomocy musi korzystać aż 867 rodzin w regionie. Najwyraźniej zarysowany jest ten problem w gminach Klwów, Gielniów i Rusinów, jednak o ile tym dwóm ostatnim gminom udało się go zredukować w znacznym stopniu w porównaniu z rokiem 2015, o tyle w gminie Klwów liczba korzystających z pomocy rodzin spadła jedynie o jedną czwartą i w tej chwili zasięg korzystania z tej formy pomocy jest tam najwyższy na całym obszarze.

Tabela 9. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej udzielanej według kryterium dochodowego

Nazwa gminy	Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej		Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej	
	Rok 2015	Rok 2020	Rok 2015	Rok 2020
	%	%	%	%
MAZOWIECKIE	130310	91154	6,0	3,5
Belsk Duży	93	77	3,8	2,6
Błędów	80	83	2,9	2,2
Gielniów	173	107	12,0	6,6
Klwów	106	97	11,0	8,1
Mogielnica	204	139	6,8	3,8
Nowe Miasto nad Pilicą	174	103	6,2	3,0
Odrzywół	92	50	8,0	4,0
Pniewy	125	84	6,8	3,7
Potworów	116	46	10,7	2,9
Rusinów	170	81	14,7	6,0
Średnia z obszaru LGD	133,3	87	8,3	4,3

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Liczba rodzin otrzymujących zasiłek na dzieci do lat 17 spada w obszarze LGD dużo wolniej (od 2015 o niespełna 20%), a zasięg korzystania z tej formy pomocy jest wciąż bardzo wysoki i wynosi średnio dla całego obszaru 43%. Są wciąż trzy gminy, w których z zasiłku korzysta ponad

połowa dzieci w tym wieku (Klów, Potworów i Rusinów), a w gminie Potworów poziom ten przekracza aż 75%.

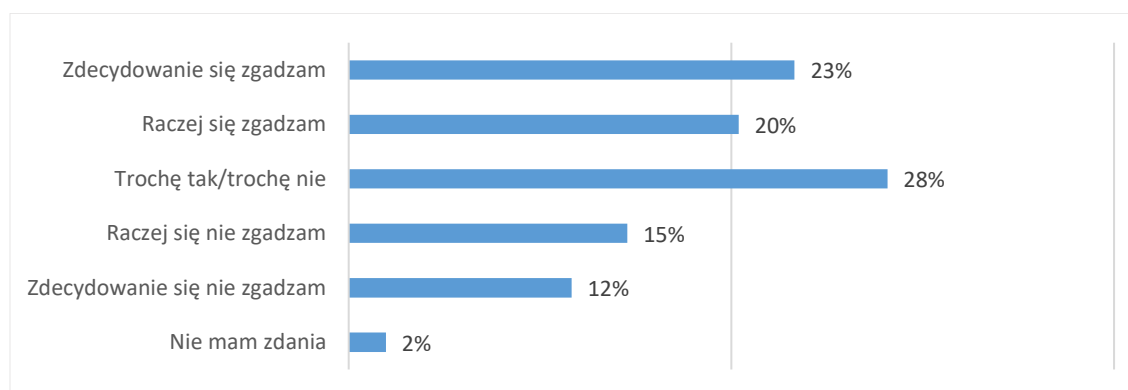
Tabela 10. Zasięg wypłacanych zasiłków na dzieci do lat 17

Nazwa gminy	Liczba rodzin otrzymujących zasiłki na dzieci.		Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku	
	Rok 2015	Rok 2020	Rok 2015	Rok 2020
	%	%	%	%
MAZOWIECKIE	124829	103178	22,9	18,9
Belsk Duży	207	167	30,2	27
Błędów	341	279	41,1	35,4
Gielniów	252	178	52,4	43,5
Klów	272	236	71,3	65,6
Mogielnica	316	251	36,6	31,6
Nowe Miasto nad Pilicą	279	249	40,1	37,1
Odrzywół	187	117	45,6	34,3
Pniewy	169	152	30,9	27,5
Potworów	357	332	78,4	75,6
Rusinów	323	231	64,7	52,9
Średnia z obszaru LGD	2703	2192	49,1	43,05

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

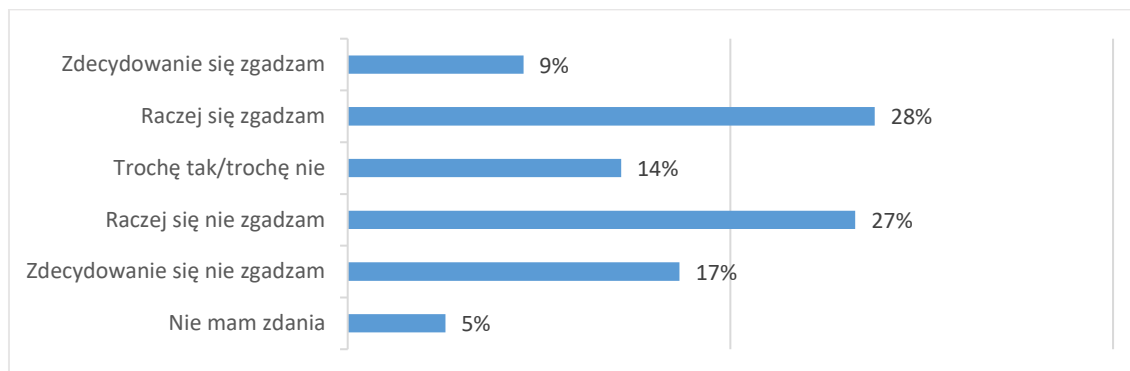
5.2. Opinie i potrzeby mieszkańców obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju

Wykres 2. *W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?*

Źródło: badania własne

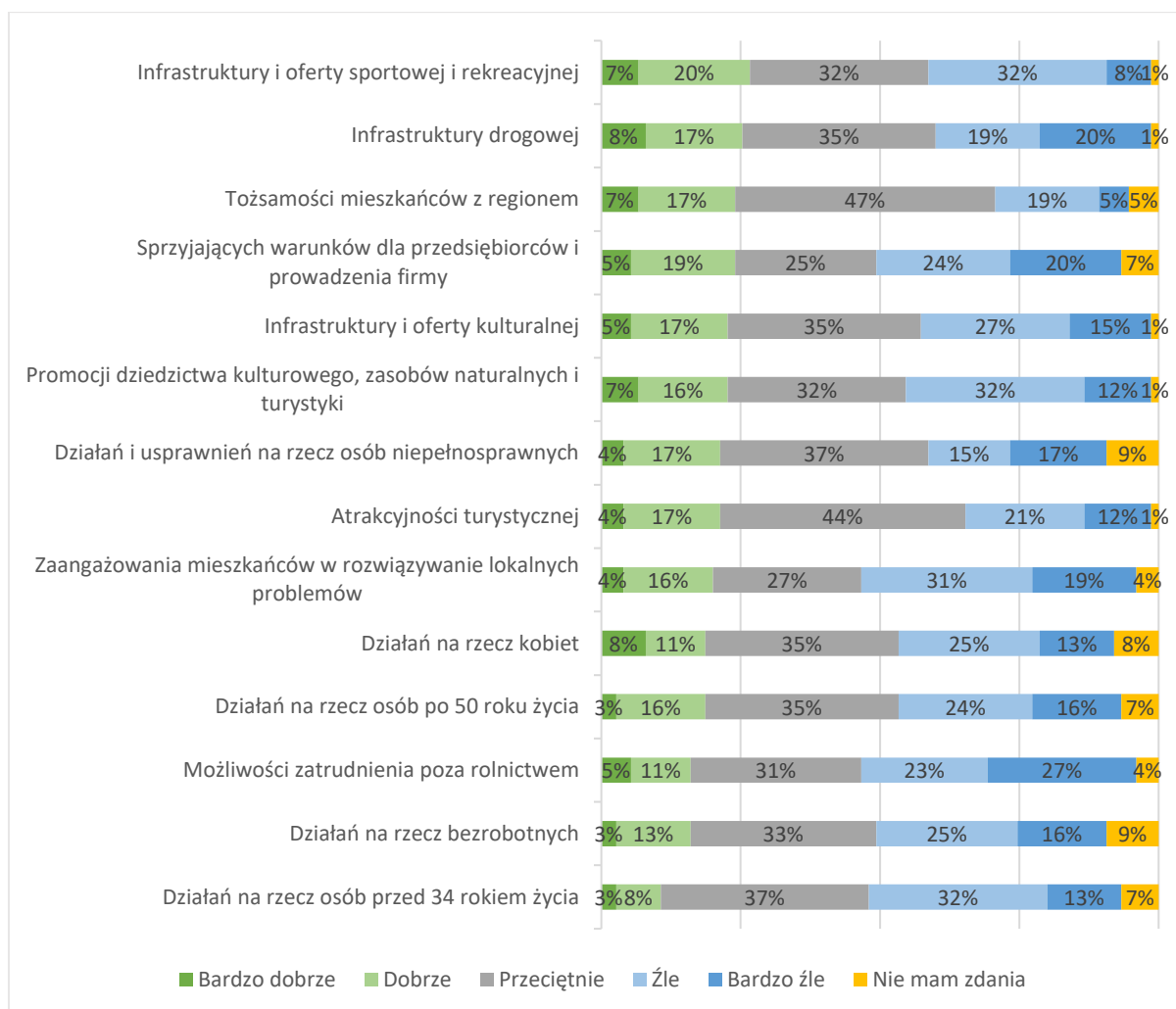
Wykres 3. *W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnich latach (od 2016 roku) warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”?*

Źródło: badania własne

Mimo że 71% mieszkańców obszaru LGD „Wszyscy Razem” przynajmniej w minimalnym stopniu uważa, że ich gmina zamieszkania jest miejscem dobrym do życia i można tu realizować przynajmniej podstawowe potrzeby, to zdania mieszkańców dotyczące zmian na lepsze zachodzących w ich otoczeniu w ostatnich latach są podzielone. Tylko 9% badanych zdecydowanie te zmiany dostrzega, ale prawie dwa razy tyle ankietowanych zdecydowanie ich nie widzi.

Wykres 4. *Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem:*

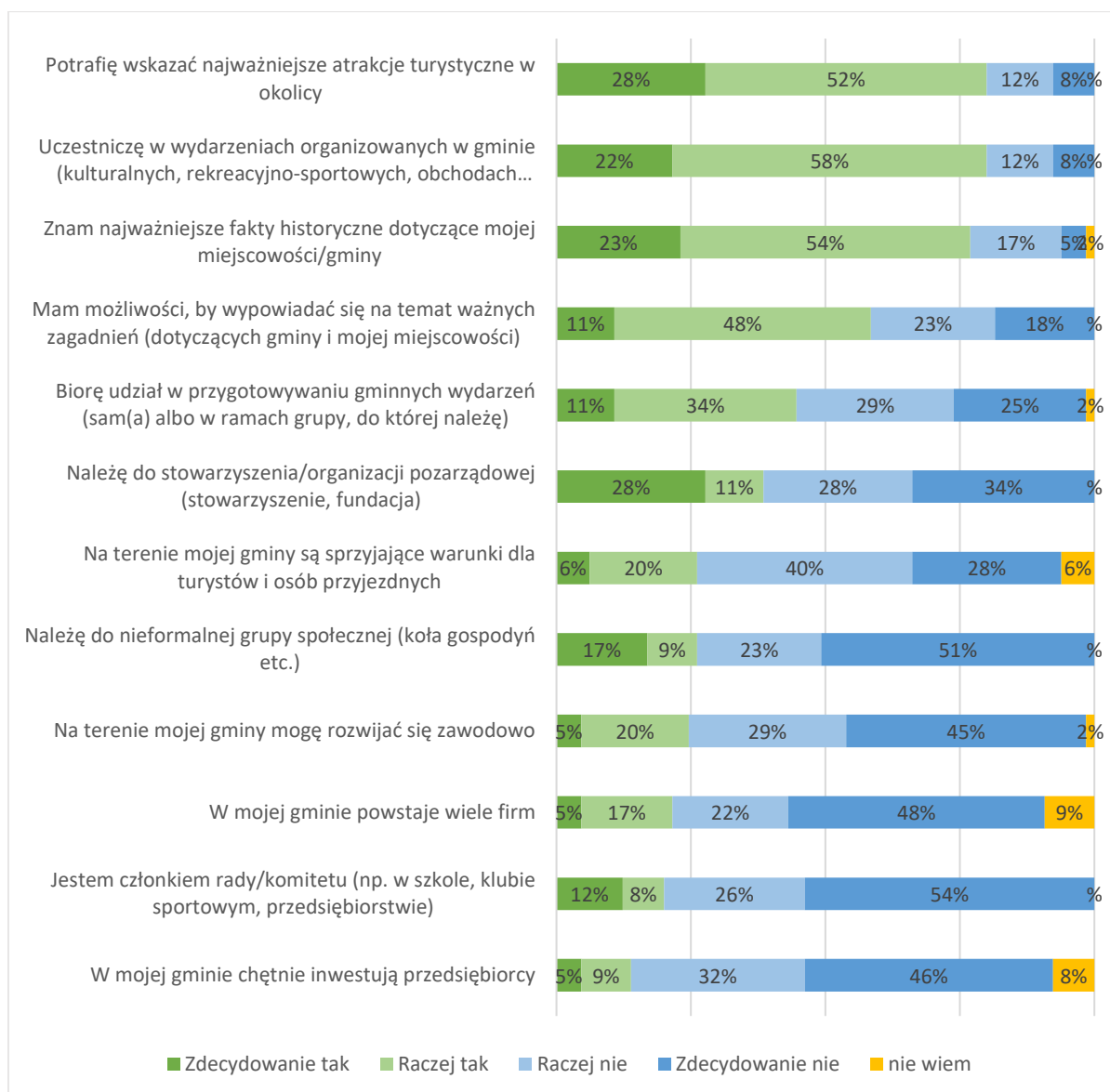

Źródło: badania własne

Pod wieloma względami badani oceniają swoje miejsce zamieszkania przeciętnie, jeśli nie źle. Najbardziej ocenianym w badaniu wymiarem jest możliwość znalezienia pracy w regionie poza pracą w rolnictwie oraz działań podejmowanych lokalnie na rzecz osób bezrobotnych i młodych. Podobnie nie najlepiej widzą mieszkańcy klimat panujący dla powstawania i rozwoju lokalnych firm.

Wciąż w oczach ankietowanych problemem regionu pozostaje zdiagnozowany w konsultacjach na potrzeby przygotowania Lokalnej Strategii Rozwoju słaby stopień aktywności społecznej przejawiający się brakiem zaangażowania mieszkańców w rozwiązywanie problemów społeczności.

Wykres 5. *Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń:*

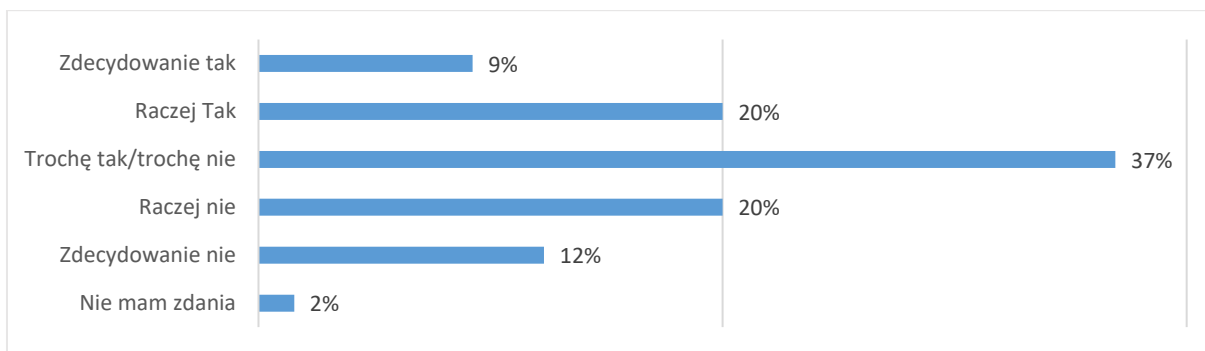

Źródło: badania własne

Mieszkańcy obszaru LGD wysoko oceniają własną wiedzę dotyczącą zasobów turystycznych oraz dziedzictwa regionu, wskazując jednocześnie na brak warunków dla uprawiania turystyki. Dostrzegają natomiast możliwość, by wypowiadać się w ważnych lokalnych sprawach. Chętnie uczestniczą w organizowanych lokalnie wydarzeniach – choć mniej chętnie angażują się w ich organizację. Aż 28% badanych deklaruje przynależność do organizacji społecznej.

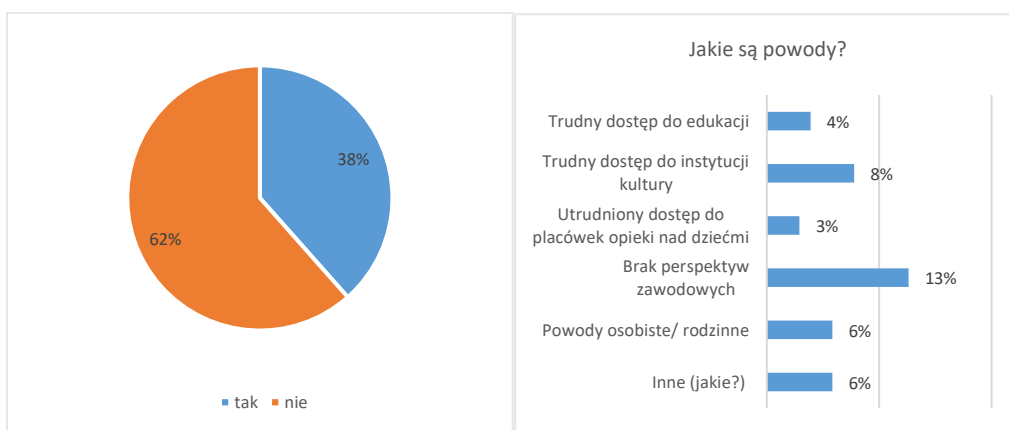
Ponownie nisko oceniają badani lokalny rynek pracy: prawie ¼ z nich nie widzi dla siebie możliwości rozwoju zawodowego na terenie własnej gminy. Podobny odsetek badanych nie dostrzega pozytywnych ruchów w sektorze gospodarczym – powstawania nowych przedsiębiorstw i inwestycji.

Wykres 6. *Czy jest Pan/i zadowolony/a z warunków życia w gminie?*

Źródło: badania własne

Wykres 7. *Czy rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania?*

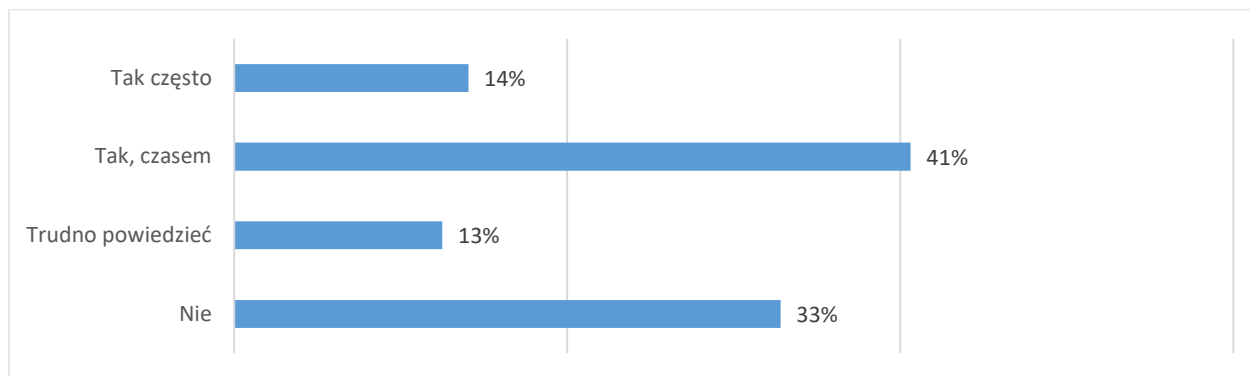

Źródło: badania własne

29% badanych deklaruje zadowolenie z warunków życia w swojej gminie, przeciwnego zdania jest 32%. Pozostali nie potrafią wyrazić jednoznacznej opinii na ten temat. W tej sytuacji aż 38% badanych jest skłonnych rozważyć możliwość wyprowadzki, jako główny powód ewentualnego podjęcia takiej decyzji wskazując brak perspektyw zawodowych, ale także utrudniony dostęp do instytucji kultury.

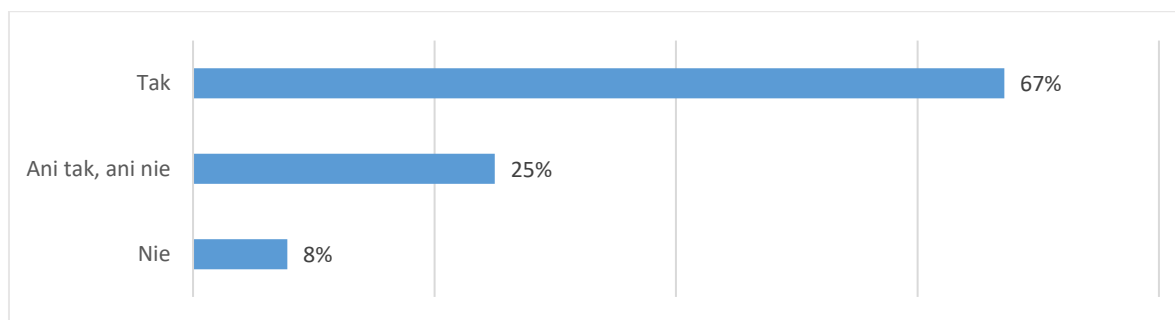

Wykres 8. *Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?*

Źródło: badania własne

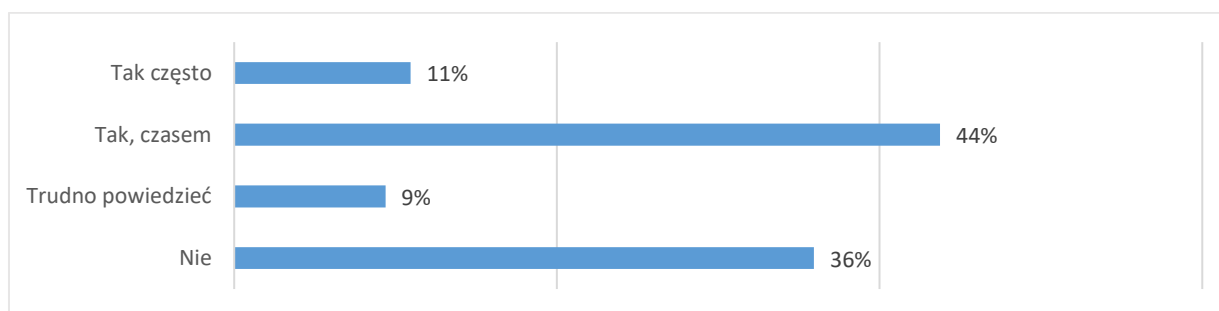
Wykres 9. *Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?*

Źródło: badania własne

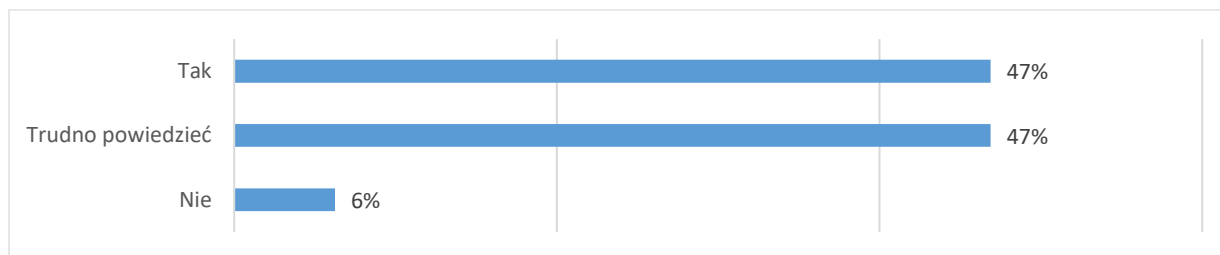
55% badanych korzysta z obiektów infrastruktury powstałych w swojej okolicy z udziałem funduszy unijnych. Jednocześnie dwie trzecie ankieterowanych mieszkańców uważa projekty infrastruktury za potrzebne i atrakcyjne.

Wykres 10. *Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów takich jak szkolenia, spotkania, festyny finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?*

Źródło: badania własne

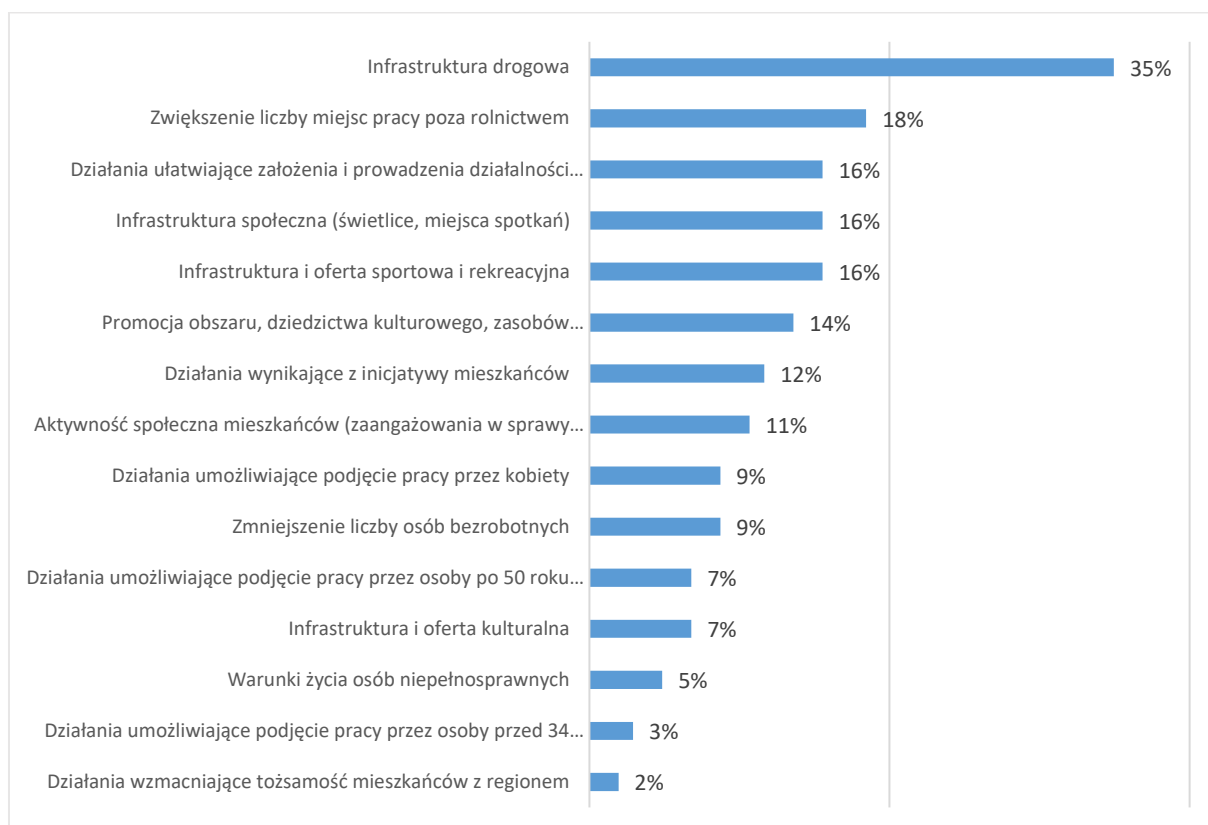
Wykres 11. *Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?*

Źródło: badania własne

Taka sama liczba ankietowanych deklaruje uczestnictwo w wydarzeniach lokalnych finansowanych z unijnych środków. Jednak tylko mniej niż połowa z nich uznaje ich zdecydowana atrakcyjność dla lokalnej społeczności.

Wykres 12. *Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności?*

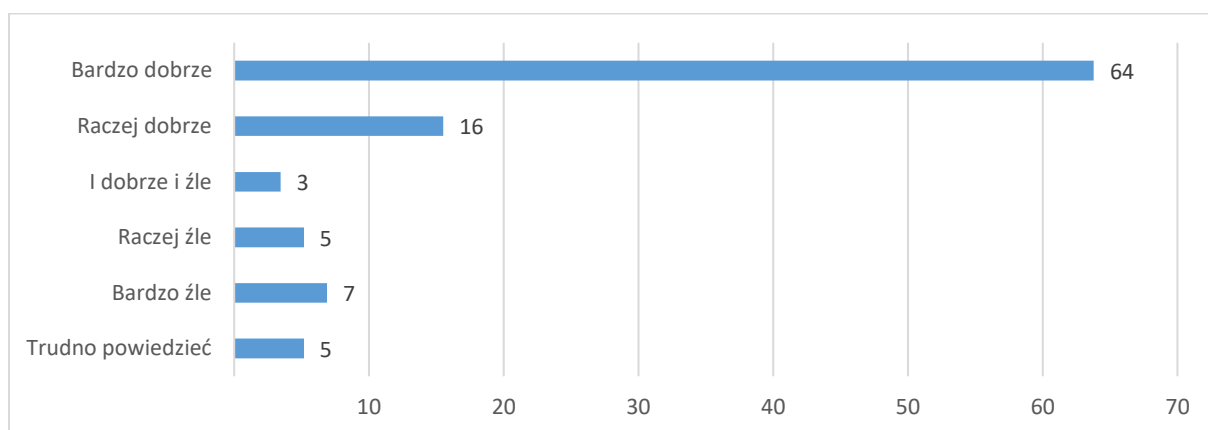
Źródło: badania własne

Mieszkańcy wskazują w badaniu konieczność podejmowania inwestycji w obszarach infrastruktury drogowej, społecznej i rekreacyjnej. Bardzo ważnym obszarem wymagającym dalszych działań pozostaje rynek pracy (tworzenie miejsc pracy poza rolnictwem) i ułatwienia dla przedsiębiorców w zakresie zakładania i prowadzenia firm.

Funkcjonowanie LGD

Ocena pracy biura

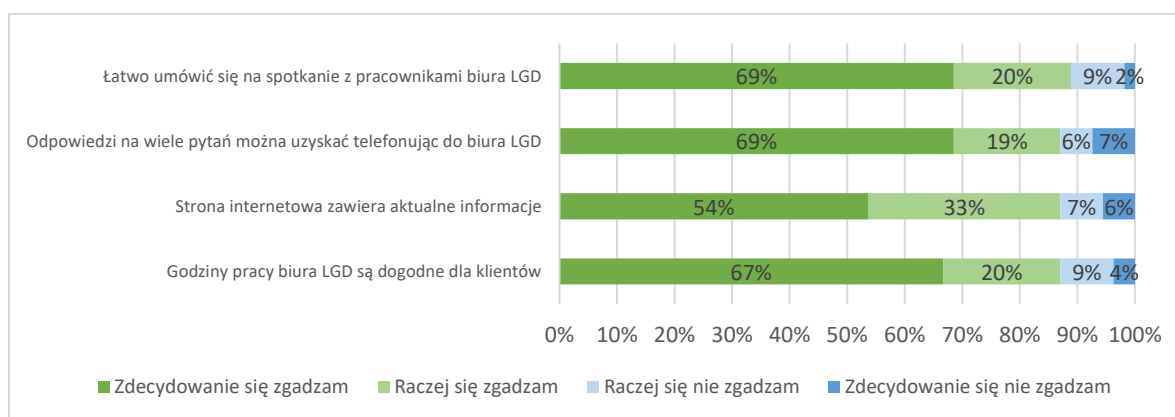
Wykres 13. *Jak ogólnie ocenia Pan/Pani funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania? LGD działa:*

Źródło: badania własne

80% ankietowanych oceniło funkcjonowanie biura LGD „Wszyscy Razem” dobrze i bardzo dobrze.

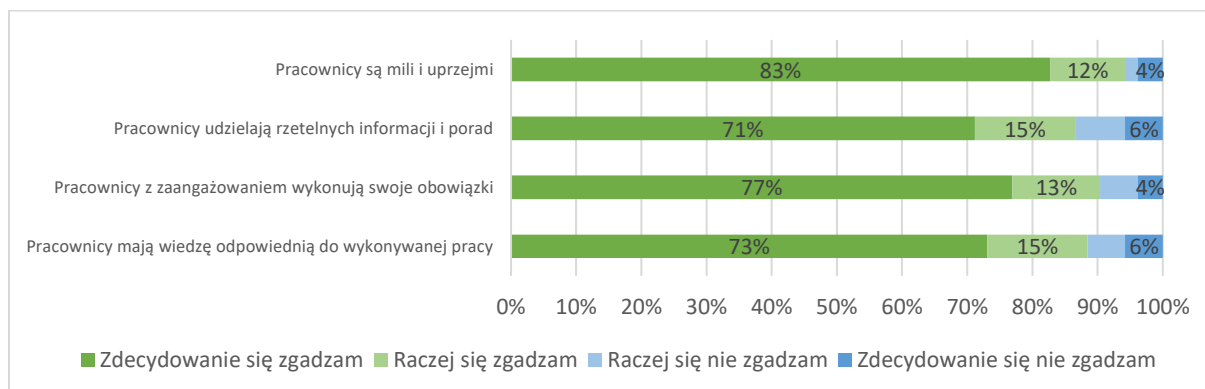
Wykres 14. *Proszę ocenić funkcjonowanie Biura LGD*

Źródło: badania własne

Dostępność pracowników biura i łatwość uzyskania informacji poprzez bezpośrednie spotkanie z pracownikami, rozmowę telefoniczną i stronę internetową uzyskały bardzo wysokie noty; podobnie dogodność godzin pracy samego biura.

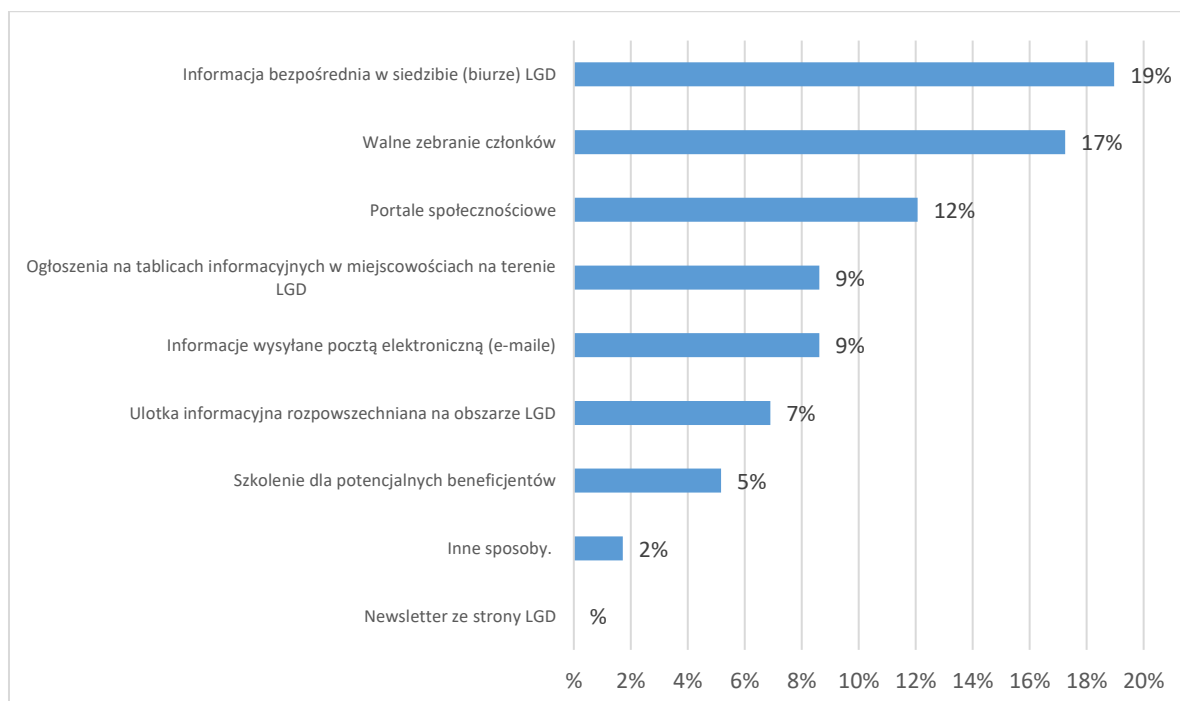
Wykres 15. *Proszę ocenić poniższe zdania dotyczące Biura LGD*

Źródło: badania własne

Kompetencje, zaangażowanie, komunikatywność oraz kultura osobista pracowników biura LGD „Wszyscy Razem” również zostały ocenione bardzo wysoko.

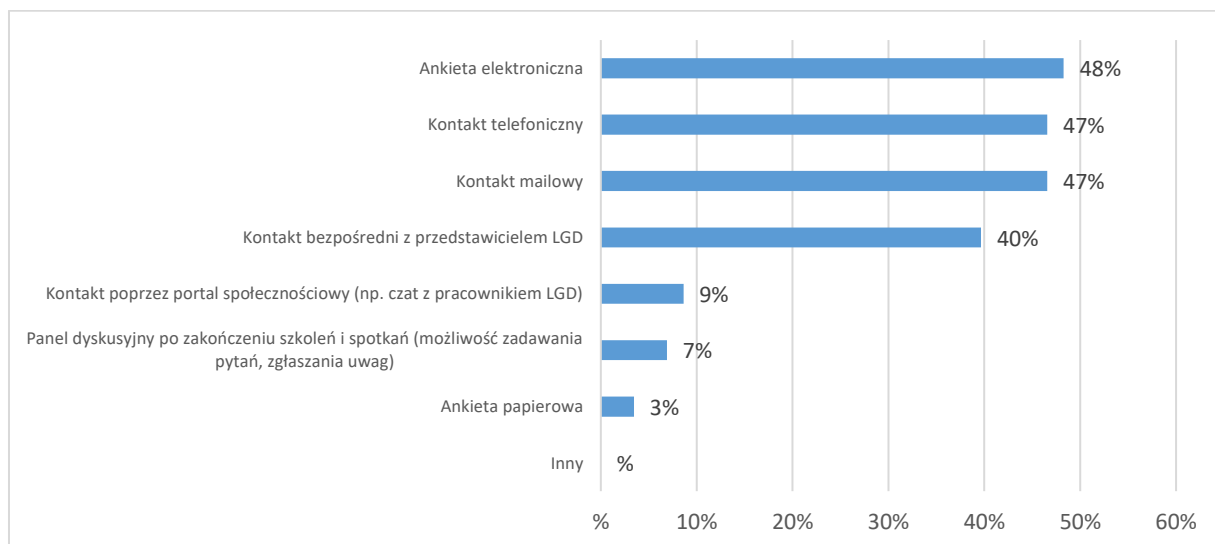
Wykres 16. *Skąd czerpie Pan/Pani informacje dotyczące funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania?*

Źródło: badania własne

Najważniejszymi kanałami pozyskiwania informacji o funkcjonowaniu LGD pozostają kontakty bezpośrednie z pracownikami w biurze oraz walne zebrania członków Stowarzyszenia. Bardzo ważną rolę odgrywają tu również portale społecznościowe.

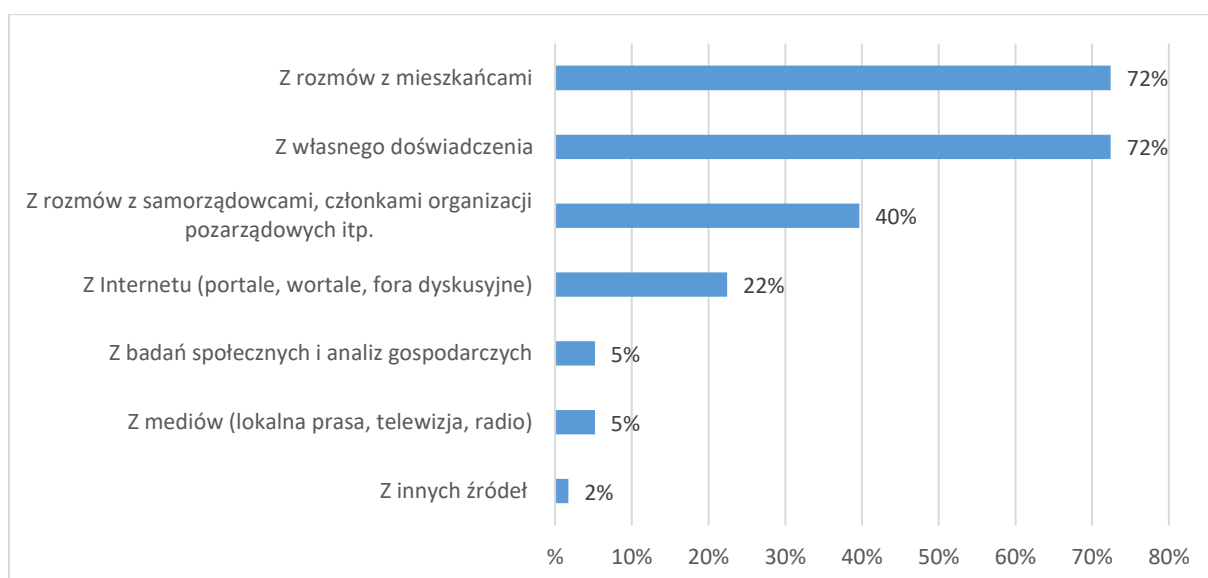
Wykres 17. *Który z kanałów przekazywania informacji zwrotnej od społeczności do LGD byłby dla Pani/Pana najbardziej odpowiedni?*

Źródło: badania własne

Komunikacja zwrotna lokalnej społeczności do LGD powinna według ankietowanych opierać się na czterech niemal równorzędnych kanałach: ankietach elektronicznych, kontakcie telefonicznym, mailowym i bezpośrednim.

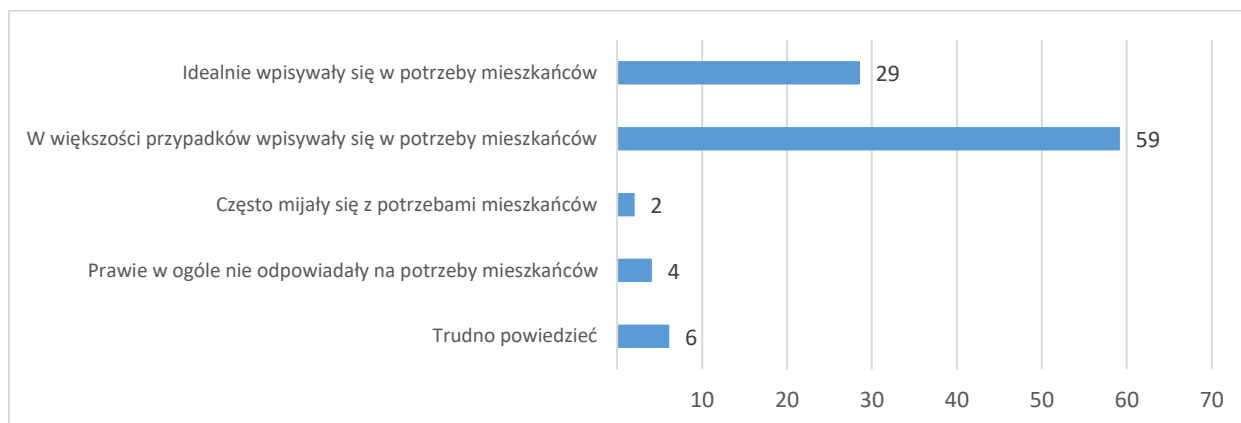
Wykres 18. *Skąd, przede wszystkim, czerpie Pan(i) informacje o potrzebach mieszkańców?*

Źródło: badania własne

W sposób naturalny swoją wiedzę o potrzebach lokalnej społeczności ankietowani czerpią z rozmów z mieszkańcami, a także polegają na własnym doświadczeniu w tym względzie. Znaczna ich część opiera swoją wiedzę na rozmowach prowadzonych z przedstawicielami samorządów i organizacji społecznych.

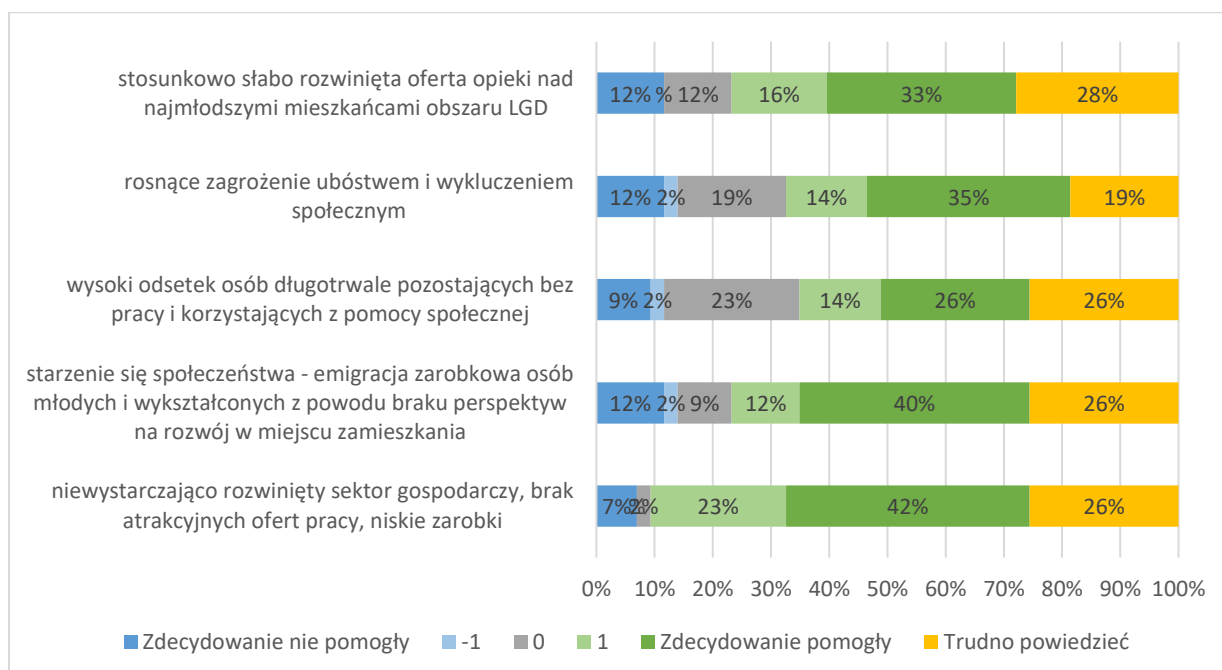
Wykres 19. *Czy nabory wniosków ogłaszane przez LGD odpowiadały na potrzeby mieszkańców?*

Źródło: badania własne

W opinii badanych ogłaszane przez LGD „Wszyscy Razem” nabory wniosków przynajmniej w większości wpisywały się w potrzeby lokalnych społeczności, a zdaniem niemal 30% odpowiadały na nie idealnie.

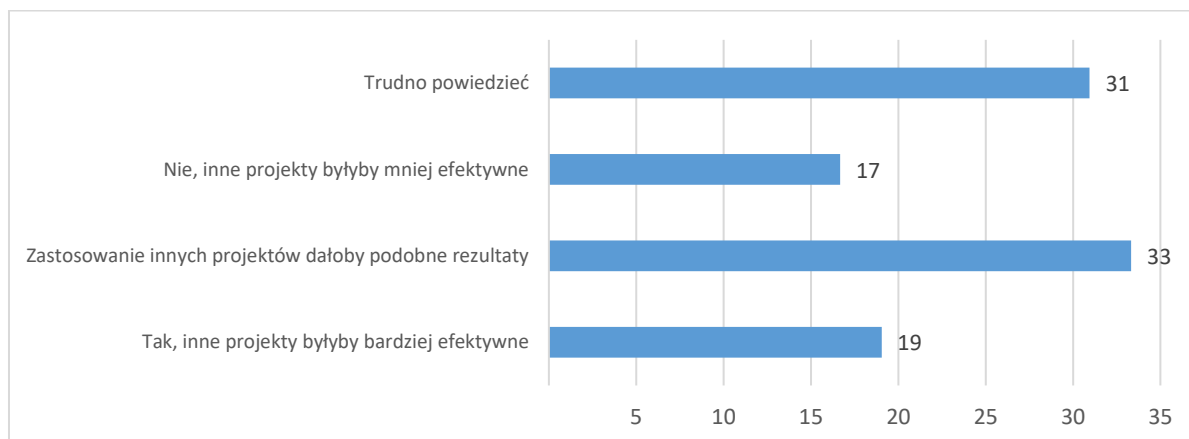
Wykres 20. *Czy realizowane w LGD nabory wniosków pomogły w rozwiązywaniu problemów społecznych związanych z potrzebą?**

Źródło: badania własne

Skuteczność realizowanych w ramach ogłaszanych naborów projektów została oceniona przez badanych jako zadowalająca. Nabory najbardziej pomogły w wymiarze rozwoju sektora gospodarczego. Najmniejszą skuteczność realizacji wskazano w zakresie pomocy osobom długotrwale pozostającym bez pracy.

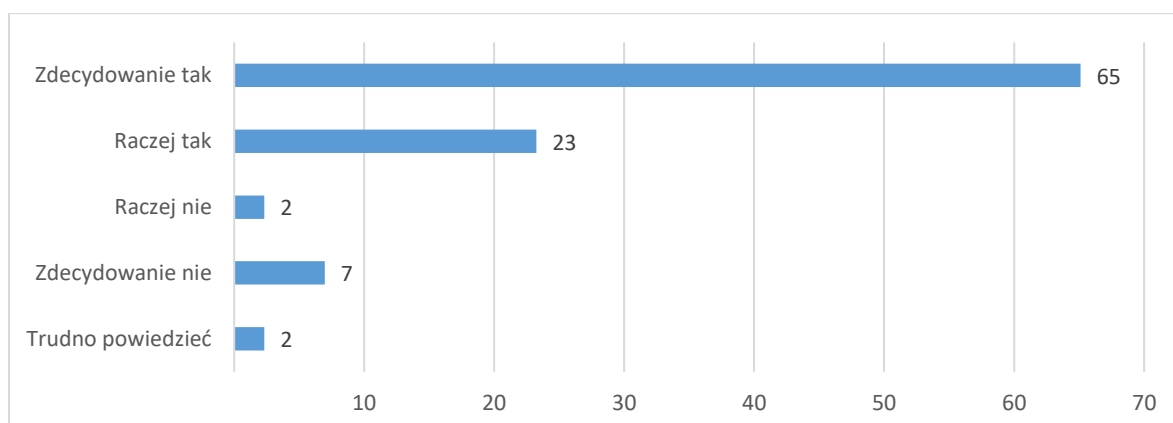
Wykres 21. *Czy Pana(i) zdaniem za pomocą innych projektów można byłoby osiągnąć podobne rezultaty?*

Źródło: badania własne

Badani nie potrafili jednoznacznie ocenić, czy projekty zrealizowane w wyniku ogłaszanych przez LGD naborów wniosków były jedynymi możliwościami realizacji założonych rezultatów, a tylko 17% z nich zgodziło się z twierdzeniem, że inne projekty byłyby mniej efektywne.

Wykres 22. *Czy Pana(i) zdaniem środki finansowe przeznaczone na wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju zostały wydane efektywnie (z korzyścią dla społeczności)?*

Źródło: badania własne

Jednak aż 88% badanych jest zdania, że wydane w ramach realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju fundusze zostały wykorzystane z korzyścią dla lokalnej społeczności.

Doradztwo biura LGD

LGD świadczy indywidualne, bezpłatne usługi doradcze. W latach 2016 – 2021 usługi doradcze w zakresie spotkań indywidualnych otrzymało ogółem 814 podmiotów (z czego 374 to osoby fizyczne, a 440 to instytucje).

Duże zainteresowanie doradztwem wynika z tego, że można za nie otrzymać dodatkowe punkty w ramach lokalnych kryteriów wyboru. Wnioskodawca otrzymuje punkty jeśli korzystał z bezpośredniego doradztwa pracowników biura LGD przed złożeniem wniosku (kontakt osobisty). Warunkiem uznania usługi za doradztwo w zakresie sporządzania wniosku o przyznanie pomocy, a tym samym uzyskania dodatkowych punktów, jest praca z doradcą nad wnioskiem o przyznanie pomocy, który wypełniony został przez wnioskodawcę. Dzięki temu rozwiązaniu wnioski składane do LGD są znacznie lepszej jakości i dają większą szansę na realizację i końcowe rozliczenie.

Zgodnie z zapisami strategii, w założonym planie komunikacji, bezpośrednio po świadczonej usłudze doradczej prowadzone są badania satysfakcji. Wyniki satysfakcji są bardzo wysokie. Wskaźniki usług doradczych oceniane są jako: bardzo dobre. Badani wskazują, że treści przekazywane są w prosty, przejrzysty oraz rzeczowy sposób. Przydatność pozyskanych informacji przez wnioskodawców uzyskało najwyższe oceny. Jak również ocena udzielonego doradztwa w przeważającej ilości uzyskało ocenę bardzo dobrą.

Tabela 11. Doradztwo w liczbach

	Indywidualne doradztwo (liczba podmiotów, którym udzielono doradztwa)
2016	97
2017	130
2018	130
2019	130
2020	147
2021	180
suma	814

Źródło: dane LGD

Plan komunikacji i plan szkoleń

W latach 2016-2021 zorganizowano 20 szkoleń, co przekłada się na 1 192 osobodni. Szkolenia kierowane do wewnątrz organizacji pozwalały pracownikom biura, członkom Rady i członkom Zarządu sprawniej wykonywać swoje zadania. Szkolenia dotyczyły wdrażania LSR, oceny i wyboru wniosków, zasad ubiegania się o granty, zasad wypełniania dokumentacji, zasad

przygotowania i opracowywania biznesplanów dla operacji związanych z podejmowaniem lub rozwijaniem działalności gospodarczej.

Tabela 12. Szkolenia

	Szkolenia zrealizowane (osobodni)
2016	139
2017	208
2018	208
2019	208
2020	209
2021	220
suma	1 192

Źródło: dane LGD

Lokalna Grupa Działania prowadziła zróżnicowane działania komunikacyjne, docierając do różnych grup odbiorców. Głównym celem planu komunikacji w latach 2016 - 2020 było systematyczne informowanie lokalnej społeczności o zasadach przyznawania dofinansowania. W ramach planu komunikacji LGD prowadziła spotkania i szkolenia dotyczące ogłaszanych naborów wniosków. Tego typu spotkania prowadzone były przed każdym naborem i pozwalały potencjalnym wnioskodawcom na zrozumienie zakresu konkretnego konkursu oraz zasad ubiegania się o wsparcie. Istotnym celem było również utrzymanie dobrego wizerunku i rozpoznawalności LGD, budowanie marki Stowarzyszenia.

Do realizacji powyższych celów LGD wykorzystwała cały arsenał narzędzi komunikacyjnych.

W celu promocyjnym organizowano dużo spotkań, imprez lokalnych, konkursów o tematyce regionalnej, które zarazem promowały markę Stowarzyszenia. Brano udział w wielu konferencjach tematyczno-informacyjnych. Rokrocznie organizowano imprezę dotyczącą Agroturystyki i Turystyki w Dolinie Rzeki Drzewiczki połączoną z warsztatami praktycznymi dla potencjalnych beneficjentów dotyczącymi uwarunkowań turystycznych obszaru LGD.

Organizowano konkursy tematyczne związane z obszarem Stowarzyszenia, konkursy kulinarne promujące owoce i produkty obszaru LGD, spływy kajakowe wykorzystujące walory krajobrazu i dziedzictwa kulturowego oraz promujące markę Stowarzyszenia. W roku 2021 wydano publikację dotyczącą dobrych praktyk Lokalnej Grupy Działania „Wszyscy Razem”. Publikacja przybliżyła projekty zrealizowane za pośrednictwem Stowarzyszenia LGD „Wszyscy Razem”. Celem publikacji była promocja działalności Stowarzyszenia oraz zachęta do korzystania ze środków unijnych w kolejnym okresie programowania.

Korzystano z mediów elektronicznych i tradycyjnych. Systematycznie zamieszczano artykuły w prasie lokalnej i artykuły na stronie internetowej LGD oraz stronach urzędów gmin.

Zamieszczano informacje na stronie internetowej LGD oraz mediach społecznościowych, których zasięg jest ogólnopolski.

Do zbadania efektywności działań informacyjnych i konsultacyjnych wykorzystywano ankiety elektroniczne i papierowe. Bieżąca analiza ich wyników pozwalała na dopasowanie jakości i intensywności działań komunikacyjnych do potrzeb mieszkańców.

Funkcjonowanie organów – Zarząd, Rada, Walne Zebranie Członków

Stowarzyszenie LGD „Wszyscy Razem” liczy 77 członków indywidualnych i instytucjonalnych (stan na podstawie - LSR na lata 2014-2020), w tym 10 osób pochodzi z sektora publicznego, 10 osób z sektora społecznego, 19 członków to przedsiębiorcy i 38 osób to mieszkańcy regionu.

W latach 2016 – 2021 dziesięcioosobowy Zarząd spotkał się 20 razy. Odbyły się 8 spotkań Walnego Zgromadzenia Członków. Oprócz kwestii związanych z funkcjonowaniem i rozliczaniem Stowarzyszenia zebrania dotyczyły także aktualizacji LSR. Rada LGD spotykała się 15 razy.

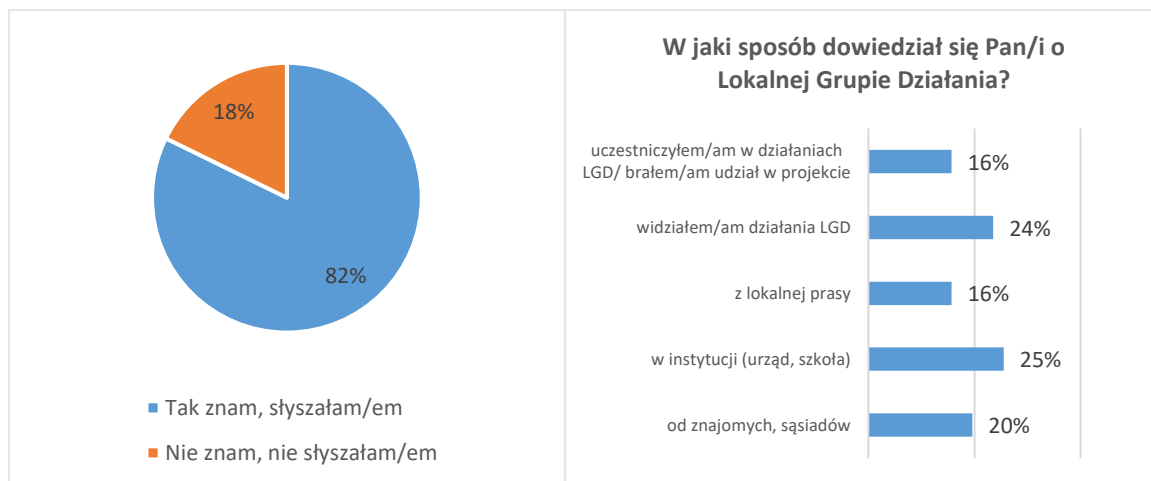
Tabela 13. Spotkania organów LGD

	Posiedzenia Zarządu LGD	Posiedzenia Rady LGD	WZC
2016	3	0	2
2017	3	5	1
2018	2	2	2
2019	2	4	1
2020	2	2	1
2021	8	2	1
suma	20	15	8

Źródło: dane LGD

Rozpoznawalność LGD

Wykres 23. Czy zna Pan/i Lokalną Grupę Działania „Wszyscy Razem”?

Źródło: badania własne

Lokalna Grupa Działania „Wszyscy Razem” jest znana 82 procentom mieszkańców obszaru swojego funkcjonowania. Aż 40% mieszkańców poznało LGD biorąc udział lub będąc świadkiem jej działania.

Inne działania LGD

Lokalna Grupa Działania „Wszyscy Razem” w okresie 2016 – 2021 prowadziła szeroką gamę aktywności promocyjno - informacyjnych oraz działań aktywizacyjnych. Nie sposób wymienić wszystkich inicjatyw i działań. Do najważniejszych należy zaliczyć między innymi działania dotyczące aktywizacji, w ramach których zorganizowano przez LGD wiele warsztatów, konkursów, jak również spotkań, imprez rocznicowych i przedsięwziętych. Organizowano warsztaty kulinarne i artystyczne. Zorganizowano „Konkurs na najsmaczniejszą potrawę z grójeckich owoców” w ramach promocji dziedzictwa lokalnego i kulturowego w aspekcie kulinarnym. Celem konkursu była zachęta społeczności lokalnej do wykorzystania w codziennej kuchni jabłek i innych owoców z powiatów grójeckiego i przysuskiego obszaru LGD. Organizowano konkursy fotograficzne pod nazwą „Piękno obszaru LSR”. Przedmiotem konkursu było wykonanie zdjęcia lub zdjęć obiektu, miejsca, przedmiotu, osoby, wydarzenia, które promuje zasoby lokalne obszaru LSR. Dużym zainteresowaniem cieszyły się organizowane spływy kajakowe Doliną rzeki Pilicy, które aktywizowały mieszkańców oraz promowały obszar LGD oraz wpływały na rozwój turystyki. Zorganizowano spotkania i wizyty studyjne w ramach poznawania dobrych praktyk, zarówno z partnerami okolicznych LGD, jak i partnerem zagranicznym (Litwa).

Oprócz działań aktywizacyjnych prowadzono działania wizerunkowo-promocyjne. Stowarzyszenie uczestniczyło w konferencji tematycznej *Produkt lokalny i tradycyjny w świetle*

nowych możliwości lokowania go na rynku odbywającej się w Tarczynie i zorganizowanej przez LGD „Perły Mazowsza”. Jednocześnie Stowarzyszenie „Wszyscy Razem” brało udział w licznych spotkaniach, imprezach lokalnych i okolicznościowych (m. in. były to Dożynki Powiatowo-Gminne w Odrzywole, Festiwal Folklorystyczny w Odrzywole, XXVII Dzień Papryki w Potworowie, Święto Papryki w Klwowie).

W celu promocji swoich działań LGD umieszczała artykuły w prasie lokalnej o działaniach Stowarzyszenia i informujące o stanie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju.

5.1. Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju

Realizacja rzeczowa

W ramach 2 celów szczegółowych wyznaczonych w LSR zaplanowano 7 przedsięwzięć z precyzyjnie wyznaczonymi 9 wskaźnikami produktu. 6 z 9 wskaźników produktu ma realizację umowy na poziomie co najmniej 100%. Realizację płatności na poziomie 100% (i ponad 100%) mają 4 wskaźniki produktu. Najwięcej, powyżej 100%, procent realizacji umów mają wskaźniki: „Liczba promowanych zasobów i produktów lokalnych”, „Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa”.

Tabela 14. Realizacja rzeczowa – stan na 31.12.2021 r.

Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Jednostka miary	Stan docelowy	Realizacja (%)	
				Umowy	Płatności
1.1.1 Bądź przedsiębiorczy – kreowanie postaw przedsiębiorczych i wsparcie inicjatyw gospodarczych	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	sztuka	38	73,68%	60,52%
1.1.2 Rozwijanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	sztuka	15	106,66%	80,00%
2.1.1 Zwiększenie dostępności do infrastruktury służącej społeczności lokalnej	Liczba obiektów infrastruktury objętych wsparciem	sztuka	53	60,37%	52,83%
2.1.2 Promocja zasobów i produktów lokalnych	Liczba promowanych zasobów i produktów lokalnych	sztuka	4	225%	225%
2.2.1 Edukacja, aktywizacja, zachowanie dziedzictwa lokalnego, integracja lokalnej społeczności	Liczba wydarzeń/imprez/operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	sztuka	22	95,45%	63,63%
2.2.1 Edukacja, aktywizacja, zachowanie dziedzictwa lokalnego, integracja lokalnej społeczności	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	sztuka	27	100%	0

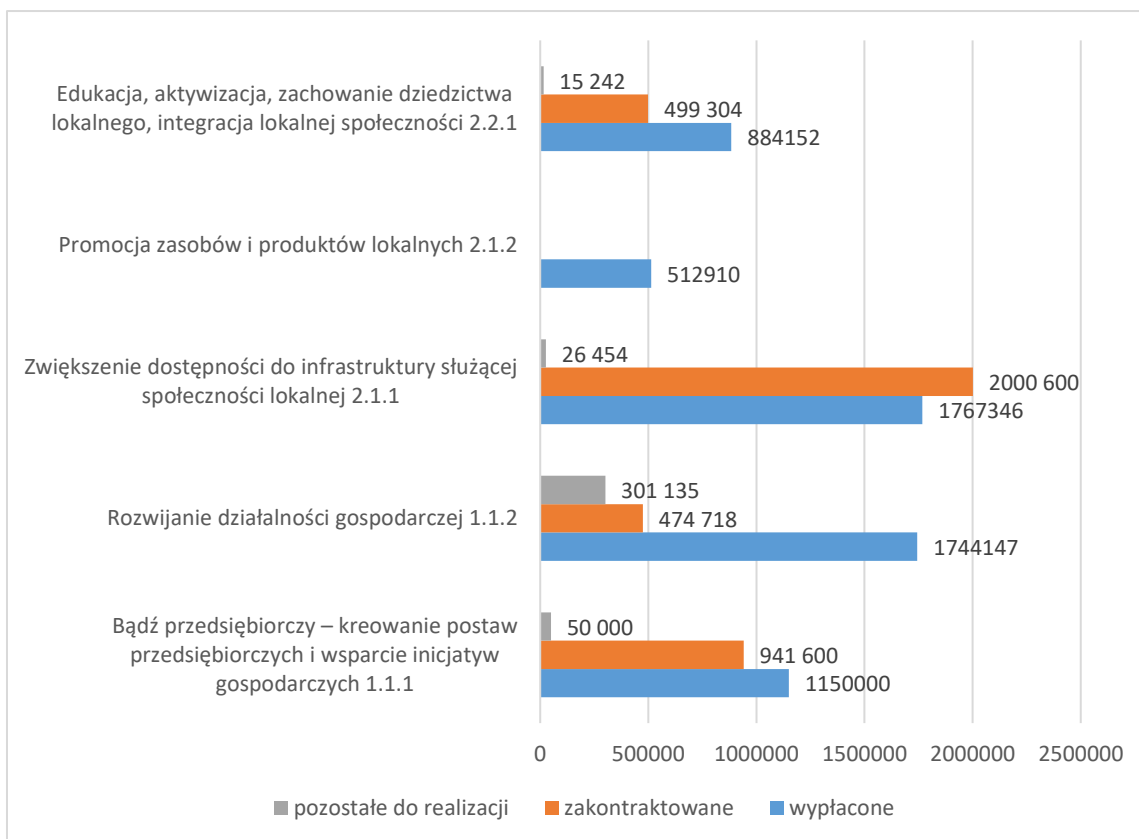
Realizacja kosztów bieżących	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	osobodzień	11	100%	100%
	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	osobodzień	9	100%	100%
	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	osobodzień	227	100%	100%

Źródło: dane LGD

Postęp finansowy

Najwięcej środków wypłacono w ramach przedsięwzięcia *Zwiększenie dostępności do infrastruktury służącej społeczności lokalnej* (1 767 346 PLN), *Rozwijanie działalności gospodarczej* (1 744 147 PLN) oraz *Bądź przedsiębiorczy – kreowanie postaw przedsiębiorczych i wsparcie inicjatyw gospodarczych* (1 150 000 PLN). Powyższe przedsięwzięcia: *Zwiększenie dostępności do infrastruktury służącej społeczności lokalnej* oraz *Bądź przedsiębiorczy – kreowanie postaw przedsiębiorczych i wsparcie inicjatyw gospodarczych* mają również najwyższe kwoty przeznaczone na realizację w przyszłości (2 000 600 PLN na dostęp do infrastruktury i 941 600 PLN na rozwój przedsiębiorczości).

Wykres 24. *Realizacja finansowa w PLN – stan na 31.12.2021 r.*

Źródło: dane LGD

Opis projektów współpracy

W roku 2019 zrealizowano międzyregionalny projekt współpracy z trzema LGD (Stowarzyszenie Dolina Pilicy w roli koordynatora, Lokalna Grupa Działania „Zapilicze”, Lokalna Grupa Działania „Perła Jury”) pod nazwą: *Kreowanie aktywności jednoczących amatorów kajakarstwa KAJAK*. Głównymi celami projektu było: zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszarów partnerskich LGD poprzez kreowanie i promocję atrakcji turystycznych z wykorzystaniem zasobów lokalnych i kulturowych. Jednym z rezultatów projektu było wybudowanie przystani na rzece Drzewicze. Przystań umożliwi bezpieczne wodowanie kajaków przed spiętrzeniem rzecznym i stanowić będzie „punkt widokowy” na rzece Drzewicze. Był to obiekt małej infrastruktury turystycznej. Kolejnym rezultatem było uporządkowanie nadbrzeży rzeki, co pozwoliło zorganizować miejsca biwakowe nad Pilicą w wyznaczonych punktach oraz wydano wspólny przewodnik dotyczący dorzecza rzeki Pilicy. Osiągnięte rezultaty projektu przyczyniły się do zwiększenia atrakcyjności obszarów LGD pod względem turystycznym, rekreacyjnym i kulturowym, jak również na wzmocnienie marki Stowarzyszenia.

Ogromnym osiągnięciem był także międzynarodowy projekt współpracy przy udziale krajowej LGD „Nadarzyn-Raszyn-Michałowice” oraz włoskiej GAL Ernici Simbruini. Projekt *Tradycja i nowoczesność Polska Włochy* – organizacja wizyt studyjno-szkoleniowych na terenie GAL Ernici Simbruini z udziałem przedsiębiorców i lokalnych liderów z obszaru działania LGD „Nadarzyn-Raszyn-Michałowice” i LGD „Wszyscy Razem”. Celem projektu współpracy była promocja obszaru objętego LSR. W ramach projektu odbyły się dwie wizyty studyjno-szkoleniowe do Włoch. Wizyty obejmowały program edukacyjno-szkoleniowy, którego celem było podniesienie kompetencji uczestników wyjazdu przy współpracy z włoskim partnerem LGD GAL Ernici Simbruini. Uczestnicy wyjazdu spotkali się z lokalnymi przedsiębiorcami, poznali dobre praktyki. Oprócz programu szkoleniowego grupa zwiedziła również Rzym, Watykan oraz Monte Casino.

6. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze

Ocena wpływu na główny cel LSR (jeśli inny niż obszary poniżej)

Zakończenie realizacji strategii przypadnie nie wcześniej niż w 2024 roku. W momencie pisania raportu z ewaluacji trudno przewidzieć, czy wszystkie wskaźniki oddziaływania zostaną osiągnięte ponieważ dynamiczne zmiany społeczne i gospodarcze powodują znaczące korekty w krajowych i lokalnych statystykach. W 2021 roku wskaźnik przedsiębiorczości liczony jako podmioty gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców wyniósł względem stanu początkowego z 2013 roku o 24%, a w strategii przewidywano wzrost o 3%. Jednak dokładną wartość wskaźnika poznamy dopiero po opublikowaniu danych z GUS za 2023 rok. W przypadku drugiego celu ogólnego weryfikacja wskaźnika oddziaływania odbywać się będzie na podstawie ankiety prowadzonej przez LGD po zakończeniu wdrażania strategii.

CEL OGÓLNY 1	Kreowanie oraz wspomaganie rozwoju gospodarczego obszaru LSR			
Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego I	Jednostka miary	Stan początkowy 2013 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych sposób pomiaru
Wskaźnik przedsiębiorczości	podm. gosp. narodowej/1000 mieszkańców	62	64	Dane GUS

CEL OGÓLNY 2	Wzmacnianie kapitału mieszkańców i rozwój obszaru LSR			
Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego II	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych sposób pomiaru
Wzmocnienie poczucia tożsamości lokalnej u mieszkańców obszaru partnerstwa	odsetek	0	30	Dane LGD/ankieta

Ocena wpływu na kapitał społeczny

Wzmacnianie kapitału społecznego w regionie zostało wpisane jako jeden z dwóch głównych celów Lokalnej Strategii Rozwoju. W ostatnim okresie w obszarze działania LGD „Wszyscy Razem” powstało więcej kół gospodyń wiejskich, których działania LGD wspomagała. LGD organizowało również spotkania, szkolenia oraz doradztwo zarówno dla tych nowopowstałych stowarzyszeń, jak i pozostałych organizacji pozarządowych. W ramach działań aktywizacyjnych mających na celu również zwiększenie integracji społeczności lokalnych organizowane były wydarzenia takie jak konkursy kulinarne czy wspierające zachowanie dziedzictwa lokalnego. Organizacja takich wydarzeń wychodziła naprzeciw wielkiej potrzebie integracji, czego dowodem może być duże zainteresowanie udziałem oraz zaangażowanie mieszkańców w ich organizację i przebieg.

Przedsiębiorczość

Kreowanie i wspomaganie rozwoju gospodarczego regionu było drugim z głównych celów Lokalnej Strategii Rozwoju. W ramach ogłaszanych naborów wniosków LDG „Wszyscy Razem” koncentrowała się zwłaszcza na wspieraniu powstawania nowych przedsiębiorstw, kierując je do osób fizycznych, w tym bezrobotnych. Mniejsze zainteresowanie zanotowano w obszarze rozwijania istniejących przedsiębiorstw. Spośród firm powstałych z udziałem dofinansowania uzyskanego z pomocą LGD część działa do dziś, są też jednak takie, które nie wytrzymały konfrontacji ze zmieniającymi się, coraz trudniejszymi ostatnio uwarunkowaniami rynkowymi, i zmuszone były zawiesić działalność. Na obszarze LGD funkcjonuje jeden inkubator przedsiębiorczości, ściśle sprofilowany na przetwórstwo.

Turystyka i dziedzictwo kulturowe

W ramach obszaru LGD „Wszyscy Razem” są gminy, w których potencjał turystyczny jest stosunkowo wysoki – to na przykład leżąca nad Pilicą gmina Nowe Miasto, czy też obszary nad rzeką Drzewiczka. W tych gminach rozwija się turystyka i rekreacja związana z kajakarstwem, można zaobserwować powstawanie nowych obiektów infrastruktury turystycznej, jak wiaty i przystanie kajakowe. W tym zakresie, oprócz działalności samorządów, widać zaangażowanie prywatnych przedsiębiorstw inwestujących w turystykę. W LSR realizowane były projekty w obszarach infrastruktury rekreacyjnej i zachowania dziedzictwa kulturowego, wpisanego jako jeden z kierunków strategii. W kryteriach oceny wniosków składanych w ramach naborów nie było kryteriów turystycznych. Działania wspierające turystykę regionalną w sposób bezpośredni podejmowane były w ramach projektów współpracy, w których opracowano lokalne przewodniki i mapy turystyczne związane ze szlakiem wzdłuż rzeki Pilicy („Pilica – szlak wielu możliwości. Przewodnik turystyczny”).

Grupy defaworyzowane

W Lokalnej Strategii Rozwoju jako grupy defaworyzowane zostały wskazane osoby młode (do 34. roku życia) oraz osoby zarejestrowane jako bezrobotne. Takie osoby zyskiwały dodatkowe punkty podczas oceny wniosków w naborach. Około połowa zrealizowanych w ramach naborów projektów została przyznana osobom z tak zdefiniowanych grup defaworyzowanych. W przyszłych okresach programowania powinno się z pewnością uwzględnić podobnie zdefiniowane grupy, jednak szczególną uwagę powinno się poświęcić nie tylko ogólnie pojętym osobom bezrobotnym, ale w szczególności osobom młodym, które wyjeżdżają z regionu, by podjąć pracę gdzie indziej, czy też kobietom w wieku produkcyjnym poszukującym zajęcia.

Innowacyjność

Kryterium innowacyjności stosowane do opisu i oceny projektów składanych w ramach ogłaszanych naborów było opisane w sposób na tyle elastyczny, że zdarzały się przypadki jego nadużywania, czyli stosowania do opisu projektów, które innowacyjne w sposób obiektywny po prostu nie były. Zdarzały się jednak oczywiście projekty innowacyjne przynajmniej w lokalnej skali, takie jak uruchomienie produkcji pierwszego w regionie regionalnego piwa rzemieślniczego, którego warzenie odwołuje się dodatkowo do lokalnych tradycji.

Samo kryterium innowacyjności poprzez brak precyzji i niejasność jego sformułowania spełniło swoją rolę w sposób zapewne niewystarczający.

Projekty współpracy

Oprócz projektu współpracy dotyczącego przewodnika turystycznego po szlaku rzeki Pilicy, LGD „Wszyscy Razem” realizuje międzynarodowy projekt współpracy z LGD Nadarzyn Raszyn Michałowice oraz włoską Lokalną Grupą Działania jako partnerem, skupiony na wymianie doświadczeń.

Pewnym utrudnieniem w podejmowaniu projektów współpracy jest procedura wymagająca wkładu własnego, który refundowany jest dopiero po zakończeniu i rozliczeniu projektu. Na realizację LGD zmuszone byłoby zaciągnąć kredyt bankowy, którego przyznanie jest obwarowane osobną procedurą, w tym koniecznością poręczenia. Budżet własny LGD nie pozwala na realizację projektów współpracy bez takiego wsparcia finansowego z zewnątrz.

Ocena funkcjonowania LGD

W ramach funkcjonowania LGD organizowało działania animacyjne takie jak spływy kajakowe, konkursy, doradztwa i szkolenia. Współpraca pomiędzy gminami wchodzącymi w skład obszaru LGD układa się bezproblemowo. Jedynym, niewielkim zresztą, utrudnieniem we współpracy jest duży geograficznie obszar działania Stowarzyszenia, pojawiały się więc czasem głosy, by z siedziby biura przenosić część aktywności do bardziej odległych gmin i tam zlokalizować przynajmniej czasowo część prowadzonego doradztwa.

Ocena procesu wdrażania

Proces wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju dotychczas nie napotykał poważniejszych problemów w realizacji zarówno finansowej, jak i rzeczowej, może jednak dojść do sytuacji, że w najbliższej przyszłości będzie potrzeba wykonania pewnych przesunięć budżetowych w realizowanych aktualnie przedsięwzięciach, tak, aby skorzystać z nich mogły wszystkie gminy obszaru. Są bowiem gminy, w których nie doszło do wyboru realizacji, gdyż zabrakło limitu

środków. Obecnie, na końcu okresu programowania, LGD będzie występować z wnioskiem do Urzędu Marszałkowskiego o przesunięcie pewnych środków, ufając, że wniosek ten spotka się z przychylnością urzędu.

Procedury składania wniosków w naborach, choć stosunkowo proste dla urzędników pracujących w samorządach, były często na tyle skomplikowane dla osób prywatnych, że te musiały korzystać z pomocy i doradztwa firm specjalizujących się w składaniu tego typu dokumentacji.

Wiele z kryteriów wyboru i oceny wniosków w kolejnych okresach wymagać będzie doprecyzowania, tak jak kryterium innowacyjności. Dotyczy to również na przykład kryterium zasobów lokalnych. Dopracowania wymaga też sposób przyznawania punktów w ramach poszczególnych kryteriów oceny.

Wartość dodana podejścia LEADER

W ramach współpracy z Lokalną Grupą Działania przedstawiciele samorządu częściej mają ze sobą kontakt, podczas którego dochodzi do bardzo cennej wymiany doświadczeń i pomysłów. W każdej gminie jest do współpracy z LGD wyznaczona konkretna osoba, która koordynuje działania. Współpraca ta obejmuje działające na terenie gmin organizacje pozarządowe – ze względu na ich rosnącą liczbę, komunikacja LGD z tymi organizacjami odbywa się za pośrednictwem gmin, co doskonale się sprawdza. Najmniej zainteresowanym budowaniem na ciągłości współpracy wartości dodanej jest sektor przedsiębiorstw – przedsiębiorcy są najbardziej skoncentrowani na własnej działalności.

Potencjał wytworzy przy okazji realizacji LSR w postaci powstałej infrastruktury, jak infrastruktura rekreacyjna czy wyposażenie świetlic, jest wciąż wykorzystywany, o czym można się było przekonać podczas prezentacji regionu partnerom włoskim z realizowanego właśnie projektu współpracy. Wszystkie realizacje powstałe w wyniku działań LGD są dobrze oznaczone jako finansowane z funduszy unijnych przy udziale Lokalnej Grupy Działania.

Komplementarność realizacji w ramach LSR została zagwarantowana już na etapie wyboru projektów, gdyż było to jedno z kryteriów ich oceny.

7. Podsumowanie, wnioski i rekomendacje

Współpraca z partnerami ze wszystkich trzech sektorów układa się pomyślnie. Dzięki stabilności sytuacji w samorządach LGD może liczyć na wsparcie, a władze gmin doceniają pewność z jaką mogą liczyć na fundusze na realizację operacji na swoim obszarze. Zmiany w liczbie gmin uczestniczących w Partnerstwie w kolejnych okresach programowania powoduje nierówność w poziomie zaangażowania nie tylko samych samorządów, ale również mieszkańców poszczególnych obszarów. Organizacje pozarządowe utrzymują stałą współpracę z LGD nawet jeśli z danym momencie nie można korzystać z grantów. Właśnie dzięki projektom grantowym oraz systematycznym działaniom animacyjnym można mówić o znaczącym wzroście aktywności organizacji pozarządowych na obszarze oddziaływania LSR. W przypadku przedsiębiorców mówić należy raczej o podejściu praktycznym. Możliwość korzystania z dostępnych form pomocy wyczerpuje, w zdecydowanej większości, zasób współpracy pomiędzy LGD i przedsiębiorcą. Rekomendacją dla LGD jest opracowanie planu włączenia beneficjentów biznesowych w społeczną aktywność Stowarzyszenia. Drugą rekomendacją dotyczącą funkcjonowania Partnerstwa jest wzmocnienie spójności i tożsamości mieszkańców „nowych” i „starych” gmin w ramach wspólnej idei Lokalnej Grupy Działania.

Realizacja wskaźników oraz budżetu strategii przebiega zgodnie z założonym planem. Duże zainteresowanie funduszami na podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej pozwoliło sprawnie osiągnąć większość wskaźników, a dodatkowe środki związane z przedłużeniem okresu programowania przeznaczono na rozwój działalności gospodarczej. Obecnie największym zagrożeniem pełnej realizacji budżetu jest czas weryfikacji wniosków w Urzędzie Marszałkowskim. Przedłużenie się tego procesu, połączone z dynamicznie zmieniającymi się cenami może powodować wycofywanie się wnioskodawców z podpisywania umów lub rezygnację z umów już podpisanych. Niestety problem ten dotyczy również organizacji pozarządowych realizujących projekty dotyczące niekomercyjnej infrastruktury. LGD nie ma wpływu na omawiane czynniki więc trudno tu o konstruktywną rekomendację.

Ciężar odpowiedzialności za realizację strategii spoczywa na wszystkich organach Stowarzyszenia. Jednak największy nakład pracy związany z tym zadaniem spoczywa na biurze LGD. Pracownicy biura organizują nabory wniosków, dbają o ich jakość udzielając doradztwa i prowadząc szkolenia. Wspomagają Radę LGD w procesie oceny wniosków i przygotowują dokumentację po naborze. Ważnym i angażującym zadaniem jest prowadzenie planu komunikacji oraz aktywizacja społeczności lokalnej. Biuro realizuje projekty współpracy, prowadzi promocję i zajmuje się wieloma innymi obszarami funkcjonowania Stowarzyszenia. Wszystkie te działania są bardzo wysoko oceniane przez wnioskodawców beneficjentów oraz

członków LGD. Nie ulega wątpliwości, że władze Stowarzyszenia powinny otoczyć szczególną opieką pracowników biura i wspierać ich we wszystkich podejmowanych aktywnościach.

Rada LGD to organ, na którym ciąży odpowiedzialność za jakość wniosków skierowanych do dofinansowania. Wybór odpowiednich operacji jest gwarancją osiągnięcia wskaźników. Najważniejszym narzędziem, które mają do dyspozycji członkowie Rady to lokalne kryteria wyboru operacji. Katalog ten spełnia swoje zadanie i pozwala wybrać najlepsze wnioski ale z pewnością wymaga dalszego uszczegółowienia i doprecyzowania, w szczególności kryteria „miękkie” dające pole do interpretacji. Rada to również społeczny organ, w którym członkowie stanowią przedstawicielstwo gmin w LGD i jednocześnie reprezentują Stowarzyszenie na swoim obszarze. Rekomendacją dla LGD jest stałe podnoszenie jakości kryteriów wyboru operacji oraz dbałość o społeczny wymiar funkcjonowania Rady LGD.

Najlepszym sposobem na jeszcze lepsze funkcjonowanie Stowarzyszenia oraz sprawniejszą realizację strategii byłoby uproszczenie procedur administracyjnych. Ilość dokumentów, które obecnie są wymagane w całym procesie znacząco utrudniają realizację zadań, szczególnie w kwestii znalezienia czasu na aktywizację mieszkańców. Biurokracja przeszkadza w pierwszej kolejności wnioskodawcom, gdzie trudny i nieprzyjazny wniosek (z rozbudowanym biznesplanem) skłania do wynajmowania specjalistów do jego napisania. Podnosi to koszty aplikowania i nie zawsze podnosi jakość merytoryczną operacji, skupiając się na kwestiach formalnych. Liczba dokumentów utrudnia pracę pracowników biura, zmuszając do weryfikacji rozbudowanej dokumentacji. Trzecią „ofiara” biurokracji są pracownicy Urzędu Marszałkowskiego, którzy z powodu nadmiernie rozbudowanych procedur nie nadążają z weryfikacją wniosków w założonym czasie. Wszystko to skłania do wniosku, że bez działań na rzecz odbiurokratyzowania procesu wdrażania strategii nie uda się tego procesu usprawnić. Niestety rekomendacja ta powinna być skierowana do instytucji zarządzających i jedynie w niewielkim stopniu dotyczy LGD.

Ewaluacja końcowa wymagała od wszystkich członków Stowarzyszenia wyjątkowej pracy. Krótki czas realizacji badań sprzyjał kumulowaniu działań. Niemniej wsparcie i zaangażowanie władz LGD, pracowników i członków LGD zapewniło sukces realizacji wszystkich założonych działań. Na koniec należy jeszcze raz podziękować wszystkim, którzy wnieśli wkład w powstanie tego opracowania, czy to poprzez przygotowanie dokumentów, zestawień, uczestnictwo w wywiadach grupowych i indywidualnych, czy też poprzez wypełnianie anonimowych ankiet.

8. Spis tabel i wykresów

Wykresy

Wykres 1. Procent ankiet z poszczególnych gmin	12
Wykres 2. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?	20
Wykres 3. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnich latach (od 2016 roku) warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”? ...	21
Wykres 4. Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem:	22
Wykres 5. Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń:	23
Wykres 6. Czy jest Pan/i zadowolony/a z warunków życia w gminie?.....	24
Wykres 7. Czy rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania?	24
Wykres 8. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?	25
Wykres 9. Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?.....	25
Wykres 10. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów takich jak szkolenia, spotkania, festyny finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?.....	25
Wykres 11. Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?	26
Wykres 12. Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności?	26
Wykres 13. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania? LGD działa: 27	27
Wykres 14. Proszę ocenić funkcjonowanie Biura LGD	27
Wykres 15. Proszę ocenić poniższe zdania dotyczące Biura LGD.....	28
Wykres 16. Skąd czerpie Pan/Pani informacje dotyczące funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania?.....	28
Wykres 17. Który z kanałów przekazywania informacji zwrotnej od społeczności do LGD byłby dla Pani/Pana najbardziej odpowiedni?	29
Wykres 18. Skąd, przede wszystkim, czerpie Pan(i) informacje o potrzebach mieszkańców?29	29

Wykres 19. Czy nabory wniosków ogłaszane przez LGD odpowiadały na potrzeby mieszkańców?	30
Wykres 20. Czy realizowane w LGD nabory wniosków pomogły w rozwiązywaniu problemów społecznych związanych z potrzebą?	30
Wykres 21. Czy Pana(i) zdaniem za pomocą innych projektów można byłoby osiągnąć podobne rezultaty?	31
Wykres 22. Czy Pana(i) zdaniem środki finansowe przeznaczone na wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju zostały wydane efektywnie (z korzyścią dla społeczności)? 31	
Wykres 23. Czy zna Pan/i Lokalną Grupę Działania „Wszyscy Razem”?	35
Wykres 24. Realizacja finansowa w PLN – stan na 31.12.2021 r.	37

Tabele

Tabela 1. Ludność ogółem	14
Tabela 2. Zmiana liczby ludności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.....	15
Tabela 3. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tysięcy ludności	15
Tabela 4. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na liczbę mieszkańców	16
Tabela 5. Dynamika powoływania nowych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców.....	16
Tabela 6. Liczba osób bezrobotnych.	17
Tabela 7. Stopa bezrobocia.	18
Tabela 8. Aktywność sektora społecznego.....	18
Tabela 9. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej udzielanej według kryterium dochodowego	19
Tabela 10. Zasięg wypłacanych zasiłków na dzieci do lat 17.....	20
Tabela 11. Doradztwo w liczbach	32
Tabela 12. Szkolenia	33
Tabela 13. Spotkania organów LGD.....	34
Tabela 14. Realizacja rzeczowa – stan na 31.12.2021 r.	36

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

Narzędzia badawcze

9.1. Scenariusz wywiadu pogłębionego z wnioskodawcami/beneficjentami:

1. Jak wnioskodawca dowiedział się o konkursie, skąd pochodzi wiedza o LGD i jak jest ona znacząca;
2. Pomysł na projekt - skąd pochodził, czy ktoś pomagał w konceptualizacji, czy wynajmowano firmę lub osobę do pomocy w opracowaniu wniosku;
3. Zakres pomocy ze strony LGD, doświadczenia związane z doradztwem;
4. Znajomość wniosku i procedury, trudności z wypełnianiem wniosku;
5. Ocena wniosku w LGD, doświadczenia i opinie o kryteriach oraz ocenie przez Radę LGD;
6. Proces administracyjny po dokonaniu wyboru operacji do dofinansowania;
7. Ogólna ocena kontaktów z LGD w czasie opracowania wniosku, oceny i wyboru oraz realizacji
8. Podejście kontrfaktyczne: czy jeszcze raz spróbowałby wnioskować do LGD;
9. Podejście kontrfaktyczne: czy zrealizował pomysł mimo braku dofinansowania (dla osób, które nie uzyskały dofinansowania)
10. Podsumowanie i ogólne opinie o trudnościach i dobrych stronach procesu.

9.2. Scenariusz wywiadu pogłębionego z przedstawicielami gmin:

1. Czy w Pana/Pani gminie ludzie są aktywni. Czy jest dużo organizacji pozarządowych?
  - a. Czy działania LGD w jakiś sposób wpływają na rozwój aktywności społecznej mieszkańców (kapitału społecznego)?
2. Czy ludzie są w tej gminie przedsiębiorczy. Czy dla rozwoju obszaru lepsze są środki na podejmowanie czy na rozwój działalności gospodarczej?
3. A jak już rozmawiamy o ludziach, którzy tu mieszkają. W jakiej grupie należałoby szukać ludzi, którzy sobie nagorzej radzą. Takich którzy wymagają najpilniejszej pomocy? (młodzież, seniorzy, niepełnosprawni)
4. Jeśli chodzi o kulturę i turystykę. Czy działania LGD jakoś wpłynęły na rozwój obszaru w tej dziedzinie?
5. Przejdźmy teraz do tego jak działa LGD. Jak wygląda komunikacja i współpraca pomiędzy gminami a LGD.
6. Czy ta współpraca pozwala działać efektywnie? Jak duży wpływ na to co robi i jak działa LGD mają władarze gmin partnerskich?
7. Czy LGD dobrze widać w gminach. Czy pojawia się na dożynkach, organizuje konkursy, wyjazdy. Czy mieszkańcy wiedzą, że taka organizacja działa tu na obszarze.
8. W czym należałoby szukać największej zalety istnienia LGD?
9. Czy jest coś co można by poprawić w działaniach LGD?

9.3. Ankieta kierowana do wnioskodawców, beneficjentów i członków LGD

Ocena funkcjonowania LGD

Szanowni Państwo,

głównym celem funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania jest realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 opracowanej wspólnie z mieszkańcami naszego regionu. Strategia ta realizowana jest przez szereg przedsięwzięć, których zadaniem jest rozwiązywanie potrzeb mieszkańców.

W ramach podsumowań wdrażania programu oraz wypełniając zapisy zawarte w Strategii przygotowaliśmy ankietę. Zarówno podczas tworzenia dokumentu jak i teraz Państwa zdanie jest dla nas niezmiernie istotne.

Wszystkie dane pozyskane w ramach tej ankiety będą traktowane poufnie, a analizy dotyczyć będą jedynie uogólnionych opinii.

Prezes LGD

1. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania? LGD działa:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Bardzo dobrze
2. Raczej dobrze
3. I dobrze i źle
4. Raczej źle
5. Bardzo źle
6. Trudno powiedzieć

2. Proszę ocenić funkcjonowanie Biura LGD

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam
1.	Godziny pracy biura LGD są dogodne dla klientów				

2.	Strona internetowa zawiera aktualne informacje				
3.	Odpowiedzi na wiele pytań można uzyskać telefonując do biura LGD				
4.	Łatwo umówić się na spotkanie z pracownikami biura LGD				

3. Proszę ocenić poniższe zdania dotyczące Biura LGD

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam
1.	Pracownicy mają wiedzę odpowiednią do wykonywanej pracy				
2.	Pracownicy z zaangażowaniem wykonują swoje obowiązki				
3.	Pracownicy udzielają rzetelnych informacji i porad				
4.	Pracownicy są mili i uprzejmi				

4. Jak ocenia Pan(i) funkcjonowanie Biura LGD w poniższych wymiarach:

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Bardzo dobrze	Raczej dobrze	I dobrze i źle	Raczej źle	Bardzo źle	Trudno powiedzieć
1.	prowadzenie doradztwa						
2.	organizacja naborów wniosków						
3.	pozyskiwanie dodatkowych funduszy zewnętrznych						
4.	informowanie członków LGD o funkcjonowaniu LGD						
5.	prowadzenie działań informacyjnych i						

	promocyjnych dla mieszkańców						
6.	współpraca z innymi LGD						

5. Skąd czerpie Pan/Pani informacje dotyczące funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania? **Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 najważniejsze kanały pozyskiwania informacji**

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Bezpośrednie kontakty z Władzami LGD
2. Bezpośrednie kontakty z pracownikami Biura
3. Walne zebranie członków
4. Oficjalna strona internetowa LGD
5. Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w miejscowościach na terenie LGD
6. Portale społecznościowe
7. Szkolenie dla potencjalnych beneficjentów (warsztaty, imprezy)
8. Informacja bezpośrednia w siedzibie (biurze) LGD
9. Inne sposoby. Jakie? .....

6. Który z kanałów przekazywania informacji zwrotnej od społeczności do LGD byłby dla Pani/Pana najbardziej odpowiedni? **Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.**

Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.

1. Ankieta papierowa
2. Ankieta elektroniczna
3. Kontakt bezpośredni z przedstawicielem LGD
4. Kontakt mailowy
5. Kontakt telefoniczny
6. Kontakt poprzez portal społecznościowy (np. czat z pracownikiem LGD)
7. Panel dyskusyjny po zakończeniu szkoleń i spotkań (możliwość zadawania pytań, zgłaszania uwag)
8. Inny, jaki? .....

7. Skąd, przede wszystkim, czerpie Pan(i) informacje o potrzebach mieszkańców? **Proszę wskazać nie więcej niż 3 najważniejsze źródła.**

Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.

1. Z własnego doświadczenia
2. Z rozmów z mieszkańcami
3. Z rozmów z samorządowcami, członkami organizacji pozarządowych itp.
4. Z mediów (lokalna prasa, telewizja, radio)
5. Z Internetu (portale, wortale, fora dyskusyjne)
6. Z badań społecznych i analiz gospodarczych
7. Z innych źródeł (jakich?) .....

8. Czy nabory wniosków ogłaszane przez Lokalną Grupę Działania odpowiadały na potrzeby mieszkańców?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Idealnie wpisywały się w potrzeby mieszkańców
2. W większości przypadków wpisywały się w potrzeby mieszkańców
3. Często mijają się z potrzebami mieszkańców
4. Prawie w ogóle nie odpowiadały na potrzeby mieszkańców
5. Trudno powiedzieć

9. Jakie są najważniejsze problemy społeczne mieszkańców regionu (Pana/Pani gminy)? Proszę odpowiedzieć własnymi słowami.

Proszę odpowiedzieć własnymi słowami.

10. Czy realizowane w LGD nabory wniosków pomogły w rozwiązywaniu problemów społecznych?

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie tak	Raczej tak	I tak i nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Nie dotyczy
1.	Związane z potrzebą zakładania i rozwijania działalności gospodarczej						
2.	Związane z potrzebą rozwoju						

	infrastruktury społecznej i kulturalnej (np. świetlice wiejskie, place zabaw dla dzieci)						
3.	Związane z potrzebą rozwoju infrastruktury turystycznej, sportowej i rekreacyjnej (np. boiska, siłownie zewnętrzne, altany)						
4.	Związane z potrzebą rozwoju aktywności społecznej mieszkańców (np. warsztaty, spotkania, pikniki, szkolenia)						
5.	Związane z potrzebą zachowania dziedzictwa lokalnego						
6.	Związane z potrzebą promocji obszaru objętego LSR						

11. Czy Pana(i) zdaniem środki finansowe przeznaczone na wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju zostały wydane efektywnie (z korzyścią dla społeczności)?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej tak
3. Raczej nie
4. Zdecydowanie nie
5. Trudno powiedzieć

12. Czy Pana(i) zdaniem za pomocą innych projektów można byłoby osiągnąć podobne rezultaty?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak, inne projekty byłyby bardziej efektywne

2. Zastosowanie innych projektów dałoby podobne rezultaty
3. Nie, inne projekty byłyby mniej efektywne
4. Trudno powiedzieć

13. Czy Pana(i) zdaniem LGD powinna podejmować dodatkowe działania aby rozwiązywać problemy społeczne mieszkańców obszaru LGD?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. LGD powinna ograniczyć się do założeń Lokalnej Strategii Rozwoju
2. LGD powinna podejmować również wyzwania wykraczające poza LSR
3. Trudno powiedzieć

14. Co jeszcze mogła by zrobić LGD, aby skuteczniej rozwiązywać problemy społeczne?

Proszę odpowiedzieć własnymi słowami.

Proszę o podanie kilku informacji o sobie, wyłącznie w celach statystycznych

15. W której gminie Pan(i) mieszka?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Belsk Duży
2. Gielniów
3. Odrzywół
4. Błędów
5. Rusinów
6. Klwów
7. Potworów
8. Nowe Miasto nad Pilicą

9. Mogielnica

10. Pniewy

16. Płeć

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Kobieta

2. Mężczyzna

17. Do jakiej kategorii wiekowej może się Pan(i) zaliczyć?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. mniej niż 18 lat

2. od 18 do 24 lat

3. od 25 do 34 lat

4. od 35 do 50 lat

5. więcej niż 50 lat

18. Jestem:

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Rolnikiem

2. Członkiem organizacji społecznej (stowarzyszenie, fundacja, związek zawodowy, klub sportowy)

3. Przedsiębiorcą

4. Członkiem środowiska (grupy) bez osobowości prawnej (koło gospodyń wiejskich, zespół ludowy, koło wędkarskie, koło hobbystów i inne)

5. Reprezentantem podmiotu z sektora publicznego (gmina, dom kultury, zakład opieki zdrowotnej)

6. Żadne z powyższych

Dziękujemy za wypełnienie ankiety

9.4. Ankieta kierowana do mieszkańców obszaru LGD

Poziom satysfakcji mieszkańców

Zapraszamy Państwa – mieszkańców naszego regionu do wyrażenia opinii na temat warunków życia w naszej gminie. Ankieta jest anonimowa a jej wyniki posłużą wyłącznie temu, aby dostosować Lokalną Strategię Rozwoju do potrzeb mieszkańców i regionu.

1. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

2. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnim roku warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

3. Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem:

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Bardzo dobrze	Dobrze	Przeciętnie	Źle	Bardzo źle	Nie mam zdania
1.	Atrakcyjności turystycznej						

2.	Promocji dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych i turystyki						
3.	Infrastruktury i oferty kulturalnej						
4.	Infrastruktury i oferty sportowej i rekreacyjnej						
5.	Infrastruktury drogowej						
6.	Zaangażowania mieszkańców w rozwiązywanie lokalnych problemów						
7.	Tożsamości mieszkańców z regionem						
8.	Działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych						
9.	Działań na rzecz bezrobotnych						
10.	Działań na rzecz osób przed 34 rokiem życia						
11.	Działań na rzecz osób po 50 roku życia						
12.	Działań na rzecz kobiet						
13.	Możliwości zatrudnienia poza rolnictwem						
14.	Sprzyjających warunków dla przedsiębiorców i prowadzenia firmy						

4. Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń:

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	nie wiem
1.	Uczestniczę w wydarzeniach organizowanych w gminie (kulturalnych, rekreacyjno-sportowych, obchodach świąt etc.)					
2.	Biorę udział w przygotowywaniu gminnych wydarzeń (sam(a) albo w ramach grupy, do której należę)					

3.	Należę do stowarzyszenia/organizacji pozarządowej (stowarzyszenie, fundacja)					
4.	Należę do nieformalnej grupy społecznej (koła gospodyń etc.)					
5.	Mam możliwości, by wypowiadać się na temat ważnych zagadnień (dotyczących gminy i mojej miejscowości)					
6.	Jestem członkiem rady/komitegu (np. w szkole, klubie sportowym, przedsiębiorstwie)					
7.	Znam najważniejsze fakty historyczne dotyczące mojej miejscowości/gminy					
8.	Potrafię wskazać najważniejsze atrakcje turystyczne w okolicy					
9.	Na terenie mojej gminy mogę rozwijać się zawodowo					
10.	W mojej gminie powstaje wiele firm					
11.	W mojej gminie chętnie inwestują przedsiębiorcy					
12.	Na terenie mojej gminy są sprzyjające warunki dla turystów i osób przyjezdnych					

5. Czy jest Pan/i zadowolony/a z warunków życia w gminie?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

6. Czy rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. tak
2. nie

7. Jakie są powody?

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Trudny dostęp do edukacji
2. Trudny dostęp do instytucji kultury
3. Utrudniony dostęp do placówek opieki nad dziećmi
4. Brak perspektyw zawodowych
5. Powody osobiste/ rodzinne
6. Inne (jakie?) .....

8. 6. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych w ostatnim roku?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak często
2. Tak, czasem
3. Trudno powiedzieć
4. Nie

9. Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak
2. Ani tak, ani nie
3. Nie

10. 8. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów takich jak szkolenia, spotkania, festyny finansowanych ze środków unijnych w ostatnim roku?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak często
2. Tak, czasem
3. Trudno powiedzieć
4. Nie

11. Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak
2. Trudno powiedzieć
3. Nie

12. Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności? (Prosimy o zaznaczenie „x” trzech najważniejszych)

Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.

1. Promocja obszaru, dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych, turystyki
2. Infrastruktura i oferta kulturalna
3. Infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna
4. Infrastruktura społeczna (świetlice, miejsca spotkań)
5. Infrastruktura drogowa
6. Aktywność społeczna mieszkańców (zaangażowania w sprawy lokalne)
7. Działania wzmacniające tożsamość mieszkańców z regionem
8. Działania wynikające z inicjatywy mieszkańców
9. Warunki życia osób niepełnosprawnych
10. Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych
11. Zwiększenie liczby miejsc pracy poza rolnictwem
12. Działania umożliwiające podjęcie pracy przez osoby przed 34 rokiem życia

13. Działania umożliwiające podjęcie pracy przez osoby po 50 roku życia
14. Działania umożliwiające podjęcie pracy przez kobiety
15. Działania ułatwiające założenia i prowadzenia działalności gospodarczej

13. Czy zna Pan/i Lokalną Grupę Działania "Wszyscy Razem"?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak znam, słyszałam/em
2. Nie znam, nie słyszałam/em

14. W jaki sposób dowiedział się Pan/i o Lokalnej Grupie Działania?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. od znajomych, sąsiadów
2. w instytucji (urząd, szkoła)
3. z lokalnej prasy
4. widziałem/am działania LGD
5. uczestniczyłem/am w działaniach LGD/ brałem/am udział w projekcie

15. Status na rynku pracy:

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Osoba (fizyczna, prawna lub inna) prowadząca działalność gospodarczą
2. Zatrudniony/a w rolnictwie
3. Zatrudniony/a poza rolnictwem
4. Uczący się/studiujący
5. Osoba bezrobotna
6. Inny typ, jaki? .....

16. Płeć:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Kobieta

2. Mężczyzna

17. Niepełnosprawność:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Osoba niepełnosprawna, posiadająca orzeczenie o niepełnosprawności
2. Osoba pełnosprawna

18. Wykształcenie:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. podstawowe
2. zasadnicze zawodowe
3. średnie
4. policealne
5. licencjat, inżynier
6. wyższe magisterskie
7. inne

19. Wielkość gospodarstwa rolnego:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. nie posiadam gospodarstwa rolnego
2. do 5 ha
3. 6-10 ha
4. 11-20 ha
5. 21-50 ha
6. >50 ha

20. Wiek

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1.   mniej niż 18 lat
2.   18 do 24 lat
3.   25-34 lat
4.   35-50 lat
5.   >50 lat

21. W której gminie Pan/Pani mieszka?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1.   Belsk Duży
2.   Gielniów
3.   Odrzywół
4.   Błędów
5.   Rusinów
6.   Klwów
7.   Potworów
8.   Nowe Miasto nad Pilicą
9.   Mogielnica
10.   Pniewy
11.   Inna gmina

Dziękujemy za wypełnienie ankiety

9.5. Scenariusz zogniskowanego wywiadu grupowego

1. Wprowadzenie
  - a. Przedstawienie moderatora, opisanie celu badania, anonimowości uzyskanych odpowiedzi, konieczność nagrywania wywiadu z uwagi na późniejszą analizę wyników
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
  - a. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
  - b. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
  - a. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
  - b. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
  - a. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
  - b. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
  - a. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
6. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
  - a. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
7. Innowacyjność
  - a. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
  - b. Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
8. Ocena funkcjonowania LGD
  - a. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwala na efektywną i skuteczną realizację LSR?
  - b. Jak jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
  - c. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
9. Zakończenie spotkania

Czas trwania 120 minut